

UDK: 326.74:341.232
izvorni znanstveni rad
primljen 02. prosinca 2002.

Dr. sc. Dijana Jakovac-Lozić,
izvanredni profesor Pravnog fakulteta u Splitu

MEĐUNARODNOPRAVNA ZAŠTITA DJECE OD SEKSUALNOG ISKORIŠTAVANJA U KOMERCIJALNE SVRHE

Nastojanja svjetske zajednice da se alarmantno pitanje seksualnog iskorištavanja djece (u komercijalne svrhe) osvijesti, da se na njega otvoreno i bez zadržke ukaže, rezultirali su zamjetnim napretkom na planu međunarodnopravne legislative kroz manje ili više uspješna rješenja kojima bi se na najbrži i najučinkovitiji način tome zlu suvremenog čovječanstva stalo na kraj.

Upravo je Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji najnoviji plod takvih nastojanja svjetske zajednice. Republika Hrvatska je taj Protokol i ratificirala 13. svibnja 2002., te se time nužno obvezala na promjene u recentnom zakonodavstvu.

I koliko god da svjetska zajednica nastoji međunarodnim dokumentima, kongresima, sastancima i sl. djelovati na planu radikalnog zatiranja ovog zla u koje je uključeno dva i pol do tri milijuna djece diljem svijeta, otpor je velik upravo u zemljama koje se s takvom stvarnošću svakodnevno i u najvećoj mjeri suočavaju (Indija, Malezija, Tajland). Prava djeteta očigledno u jednom dijelu svijeta uzmiču pred 'njegovim veličanstvom' – profitom. Autorica u ovom radu ne samo što ukazuje na konkretna nastojanja i rezultate međunarodne zajednice već raspravlja i o pozadini takvih problema, o njihovim uzrocima, te sugerira rješenja za otklanjanje stravičnih posljedica flagrantnog kršenja dječjih prava.

Ključne riječi: prava djeteta, Protokol uz Konvenciju o pravima djeteta, prodaja djece, dječja prostitucija, dječja pornografija

1. HRVATSKA LEGISLATIVA I ZAŠTITA DJECE OD RAZLIČITIH OBLIKA SEKSUALNE ZLOPORABE

Seksualnost je integralni dio osobnosti svakog čovjeka, ona je naprosto dio njegova postojanja. Danas se često polemizira o seksualnosti i seksualnim pravima kao univerzalnim ljudskim pravima zasnovanim na slobodi, dostojanstvu i jednakosti svih ljudi. Seksualna sloboda je ljudsko i građansko pravo, dio prostora individualnih sloboda i to pravo pojedincu ne smije biti uskraćeno dok god njegovo ponašanje ne zadire u prava druga osoba.

I najvažniji dokument o zaštiti ljudskih prava na Starom kontinentu - **Europska konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda**¹ odredbom čl. 8. uređuje pitanje prava na poštivanje privatnog i obiteljskog života, a praksa primjene navedene Konvencije jasno se očituje u prilog stavu da se u područja koja obuhvaćaju pravo na privatni život, među ostalima, ubraja i pravo čovjeka na spolne aktivnosti i seksualnu privatnost.

No, glede 'seksualne privatnosti' u zakonodavstvima većine država potpisnica Konvencije uvedena su velika ograničenja, primjerice: zabrana seksualnog čina s malodobnicima, zabrana homoseksualne prakse, zabrana korištenja ili (prodaje) kontracepcijskih sredstava, zabrana pobačaja, te nepriznavanje ili ograničeno priznavanje (posljedica) transseksualizma.²

Primjerice, u Hrvatskoj su, promatrano s aspekta zaštite djece i malodobnika, takva ograničenja seksualnih sloboda evidentna možda nigdje drugdje u tolikoj mjeri koliko u kaznenom zakonodavstvu. **Kaznenim zakonom**³ inkriminirana su djela spolnog odnošaja s djetetom (čl. 192.); djelo bludnih radnji (čl. 193.); zadovoljenje pohote pred djetetom ili malodobnom osobom (čl. 194.); djelo podvođenja (čl. 195., st. 3 i 4.); upoznavanja djece s pornografijom (čl. 197.); iskorištavanja djece ili malodobnih osoba za pornografiju (čl. 196.); međunarodna prostitucija (čl. 178., st. 3.); uspostava ropstva i prijevoz robova (čl. 175.); izvanbračni život s malodobnom osobom (čl. 214.) i dr. Primjerice, za kazneno djelo spolnog odnošaja s djetetom propisana je kazna zatvora od jedne do osam godina, pri čemu zakonodavac distingvira situacije nasilnoga spolnog odnošaja, spolnog odnošaja zloporabom položaja, te slučajeve kada je nedjelo počinjeno na osobito okrutan i ponižavajući način, kao i one kada je nastupila smrt, teške tjelesne ozljede, kada je teško narušeno zdravlje ili je kao posljedica takvog postupka nastupila trudnoća ženskog djeteta. Prema težini i obliku počinjenja djela zakonodavac određuje i kaznu. Nadalje, za kazneno djelo podvođenja djeteta propisana je kazna zatvora od tri mjeseca do tri godine.⁴ Počinitelja će se kazniti istom kaznom kada sam podvodi dijete ili radi zarade organizira ili omogućiti drugoj osobi pružanje seksualnih usluga. Izvršenje podvođenja uz uporabu sile ili prijetnje kvalificirani je oblik kaznenog djela. Pa ako se podvođenje provodi s malodobnikom, na takav način određena je kazna zatvora u trajanju od jedne do osam godina, a uporaba sile ili prijetnje, u vidu organiziranja podvođenja djeteta, odnosno omogućavanja drugom da mu dijete pruži seksualne usluge, kažnjava se zatvorskom kaznom u trajanju od

¹ *Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Zakon o potvrđivanju Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i protokola br. 1., br. 4., br. 6., br. 7. i 11. uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda*, (Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 18/1997. i br. 6/1999.). Konvencija je donesena u Rimu 1950. godine, a Republika Hrvatska ju je ratificirala (zajedno s pripadajućim joj protokolima) dana 5. studenoga 1997. godine.

² Vidi: P. van Dijk & G.J.H. van Hoof, *Theory and Practice of the European convention of human rights*, (Teorija i praksa Europske konvencije o ljudskim pravima, prijevod S. Kreso [et al.]), Müller, Sarajevo, 2001., str. 466.

³ *Kazneni zakon* (Narodne novine, br. 110/1997., 27/1998.); *Zakon o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona* (Narodne novine, br. 129/2000., 51/2001.).

⁴ Takvo odredba postoji od zakonskih izmjena iz 2000. godine (v. čl. 31. Zakona o izmjenama i dopunama KZ). Ranije, je bila predviđena kazna od šest mjeseci do pet godina za slučaj da je podvođenja počinjeno prema maloljetnoj osobi, a od jedne do osam godina ako je počinjeno s djetetom (v. čl. 195. izvornog teksta Kaznenog zakona iz 1997. godine).

jedne do deset godina. O pornografiji u koju su involvirana djeca ili malodobne osobe, bilo da ih se iskorištava za pornografiju ili da ih se s njome upoznaje, govore dvije zakonske odredbe (čl. 196. i čl. 197.). Iskorištavanje djece, odnosno malodobnih osoba za pornografiju za počinitelja takvog kaznenog djela znači kaznu zatvora u rasponu od jedne do pet godina uz dodatne obveze suda za oduzimanjem i uništavanjem materijala pribavljenih u svezi s navedenim kaznenim djelom. I upoznavanje djece s pornografijom je kažnjivo. Djecu se štiti od toga na način što se zabranjuje prodaja, poklanjanje, prikazivanje, javno izlaganje spisa, slika, audiovizualnih ili sličnih predmeta pornografskog sadržaja, te prikazivanje pornografskih predstava. Kazna koja se izriče prema počinitelju navedenog kaznenog djela je određena kao novčana kazna ili kazna zatvora u trajanju do jedne godine. Ono što je vrijedno istaknuti jest činjenica da Zakon predviđa samo kaznu za slučaj kada odrasla osoba s pornografijom upoznaje dijete, dok je kategorija malodobnika izostala. Zakon se ne odnosi i na Internet i njegove mogućnosti u dostupnosti pornografskog materijala djeci i malodobnicima, pa se čini da zakonodavac nije jednako zabrinut za moral adolescenata i moral djece. Nadalje, Kazneni zakon propisuje kazne i za kazneno djelo uspostave ropstva i prijevoza robova (čl. 175., st. 2.) i to u trajanju od najmanje pet godina. Primjena takve kazne dolazi u obzir ukoliko netko kršeći pravila međunarodnog prava kupi, proda, preda drugoj osobi ili posreduje u kupnji, prodaji ili predaji djeteta ili malodobne osobe radi posvojenje, transplantacije organa, iskorištavanja malodobničkog rada ili u druge nedopuštene svrhe. Problematičnim se doima opis bića kaznenog djela "prodaje djece radi iskorištavanja malodobničkog rada". Naime, upitna je odgovornost onih koji su odradili prethodnu radnju nuđenja djeteta za prodaju, a koja je samoj prodaji nužno prethodila. Nadalje, govori se o prodaji djece s ciljem iskorištavanja za prisilni rad, a ne i za neke druge svrhe. U svezi s tim, prof. D. Hrabar s pravom ističe na jednom mjestu: "... ovdje se govori o kupnji i prodaji, dok se ne spominju drugi oblici nagrada, što bi eventualno moglo ekskulpirati počinitelja koji nije primio novac za počinjeno djelo, već možda neku drugu vrijednost."⁵ Zanimljivim se čini ukazati na okolnost da Kazneni zakon propisuje i kazneno djelo međunarodne prostitucije (čl. 178., st. 3.) koje ako je počinjena prema djetetu ili malodobnoj osobi, za počinitelja znači kaznu zatvora u trajanju od jedne do deset godina.

Zakon o kaznenom postupku⁶ propisuje mogućnost ograničenja ustavnih prava i sloboda radi pribavljanja podataka i dokaza za provedbu kaznenog postupka određivanjem izvjesnih mjera⁷ za pojedina kaznena djela pa tako i ona protiv tjelesne ili spolne zlorabe djece i malodobnih osoba, protuzakonitog prebacivanja osoba preko državne granice, međunarodne prostitucije i podvođenja (čl. 181.). Ovim Zakonom je propisan i poseban postupak s malodobnim oštećenicima kaznenog djela

⁵ Dubravka Hrabar, *Protokoli uz Konvenciju o pravima djeteta*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, 52, 2002., 2, str. 345.

⁶ *Zakon o kaznenom postupku* (Narodne novine, br. 110/1997.). *Zakon o dopunama Zakona o kaznenom postupku* (Narodne novine, br. 58/1999.); *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku* (Narodne novine, br. 112/1999., br. 58/2002.).

⁷ Riječ je o mjerama koje se odnose na nadzor, tehničko snimanje telefonskih razgovora, prostorija, tajno praćenje i tehničko snimanje osoba i predmeta i dr., (vidi čl. 180. Zakona).

(npr. ispitivanje malodobnog oštećenika kaznenog djela treba provoditi obzirno, a ukoliko se ispituje dijete oštećeno kaznenim djelom kao svjedok, onda to ispitivanje treba provesti uz pomoć psihologa, pedagoga ili drugih stručnih osoba).⁸ Zakonom je određeno i udaljavanje malodobnog šticećenika iz sudnice ukoliko njegova nazočnost više nije potrebna (čl. 232., st. 4.), te isključivanje javnosti kada se kao svjedok ispituje osoba mlađa od četrnaest godina (čl. 232., st. 3.).

Nadalje, **Zakon o sudovima za mladež**⁹ propisuje u kojim slučajevima sudovi za mladež sude odraslim počiniteljima za kaznena djela na štetu djece i malodobnika (čl. 117.), a **Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o sudovima za mladež**¹⁰ propisan je poseban tretman djeteta ili malodobnika na čiju štetu je počinjeno kazneno djelo iz čl. 117. prilikom provođenja postupovnih radnji. Respektiraju se dob djeteta, značajke njegove osobnosti, obrazovanje i prilike u kojima živi kako bi se izbjegle moguće štetne posljedice na njegov odgoj i razvoj (v. čl. 29.).

Također i **Obiteljski zakon** Republike Hrvatske¹¹ (dalje: RH) svojim odredbama štiti djecu od svih oblika spolnog iskorištavanja i spolne zloporabe (v. čl. 86-88., 90-94., 108-119.). Mogli bismo zasigurno spomenuti još poneki zakonski propis kojim se u našem pravnom sustavu štiti djecu od spolnog iskorištavanja i zloporabe takve naravi.

No, na žalost, različiti načini spolnog izrabljivanja i spolne zloporabe djece u komercijalne svrhe (ponajprije, u vidu dječje prostitucije i dječje pornografije) naša su stvarnost. Predmet ovog rada usmjeren je na procjenu dostatnosti dosadašnjih aktivnosti i nastojanja međunarodne zajednice na planu sprječavanja i suzbijanja ovog zla koje, u pojedinim zemljama, poprima dimenzije organiziranog kriminala i terorizma, zla kojeg je izvršna direktorica UNICEF-a gđa. Carol Belammy jednom prigodom opisala riječima: "...Ta gnusna pojava uvriježila se praktično u svim zemljama, poprimila je obilježja globalne industrije koja obrće milijarde dolara, a zasnovana je na pohlepi i zloporabi moći."¹²

2. NEKE TERMINOLOŠKE ODREDNICE I DVOJBE

2.1. *Dijete*

Na pitanje koga možemo smatrati djetetom, zasigurno bismo različite odgovore dobili od filozofa, sociologa, antropologa, liječnika-pedijatra, psihologa i dr.

Kao pravnici zagovornici smo definicije **Konvencije UN o pravima djeteta (1989.)**¹³ koja djetetom smatra "...svako ljudsko biće koje nije navršilo osamnaest godina života, ako se, na temelju zakona koji se odnosi na dijete, punoljetnost ne stječe

⁸ Vidi čl. 110. *Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku* (Narodne novine, br. 58/2002.).

⁹ *Zakon o sudovima za mladež* (Narodne novine, br. 111/1997., 27/1998.).

¹⁰ *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o sudovima za mladež* (Narodne novine, br. 12/2002.).

¹¹ *Obiteljski zakon Republike Hrvatske* (Narodne novine, br. 162/1998.).

¹² Mladen Milosavljević, *Seksualno nasilje nad djecom*, Udruženje građana "Obrazovanje građi BiH", Sarajevo, 2000., str. 112.

¹³ *Konvencija o pravima djeteta* (Službeni list SFRJ, br. 15/1990.; Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 12/1993., 20/1997.).

ranije," (čl. 1. Konvencije). Ovakvo određenje pojma "dijete" smatramo posve opravdanim i jedino prihvatljivim. Na posljetku, ova Konvencija za Republiku Hrvatsku ima obvezujući karakter. Unatoč tome, moramo kazati da hrvatski Kazneni zakon (*v. supra*) pravi razliku između pojma "dijete" i pojma "malodobnik". Djetetom se u smislu tog Zakona smatra osoba koja nije navršila četrnaest godina, a malodobnik osoba koja nije navršila osamnaest godina (čl. 89. st. 9. i 10. Kaznenog zakona). Time naše kazneno zakonodavstvo naprosto uporno odbija podvesti i djecu i malodobnike pod zajednički nazivnik – "djeca", a što bi bilo kompatibilno odrednicama Konvencije o pravima djece. Postojeći pristup našeg zakonodavca ima dalekosežnije posljedice od onih čisto terminoloških. Naime, kod određivanja sankcije za pojedina kaznena djela počinjena na štetu djece¹⁴ kazneno zakonodavstvo pravi razliku ovisno o tome je li djelo počinjeno prema djetetu ili prema malodobniku. Tako nešto ne bi bilo dopustivo, a promatrano s aspekta spomenute Konvencije, time nije poštovana niti odredba čl. 2. Konvencije koja ne dopušta bilo kakvu diskriminaciju djece, pa niti po kriteriju životne dobi.

Ovakvim pristupom našeg zakonodavca riječ je zaista o diskriminirajućoj poziciji djeteta-žrtve kaznenog djela, koje je navršilo četrnaest godina (ali još nije navršilo osamnaest godina) pa će se, *propos* navedene okolnosti, prema njegovu počinitelju izreći blaža kazna nego kada je to isto (ne)djelo počinjeno prema djetetu mlađem od četrnaest godina. Činjenica je da se i u jednom i u drugom slučaju radi o djetetu, te mu kao takvom, bez diskriminacije po bilo kakvoj osnovi, treba na jednak način zaštititi sva prava i interese.

2.2. Prostitucija

Prije nego kažemo nešto o dječjoj prostituciji, potrebno je kazati nekoliko riječi o prostituciji uopće. Činjenica je da se radi o pojavnosti staroj koliko je stara i civilizacija.¹⁵

Od bezbrojnih određenja pojma prostitucije još uvijek se rado spominje ona koju je pred skoro dva milenija dao veliki rimski pravnik Ulpijan. Prostitutku definira kao ženu koja javno i za novac ustupa svoje tijelo većem broju muškaraca ne praveći izbor među njima.¹⁶ No, ovakvom poimanju prostitucije može se uputiti prigovor utoliko što je tu riječ samo o ženskoj heteroseksualnoj prostituciji. Naravno, danas tome moramo pridodati i mušku heteroseksualnu prostituciju, te onu homoseksualnu – kako žensku, tako i mušku. Govoreći o vrstama prostitucije, u literaturi¹⁷ se spominju još i:

¹⁴ Primjera radi, vidi kazneno djelo podvođenja u čl. 195. *Kaznenog zakona* iz 1997. (Usp. s čl. 31. u posljednjim zakonskim izmjenama).

¹⁵ Prostitucija se spominje već u sumerskom *Gilgamešu*, dakle prije više od četiri tisuće godine. Spominje se i u *Bibliji* (Marija iz Magdale, poznatija kao Magdalena pokajnica). Notorno je postojanje prostitucije i u Staroj Grčkoj (hetere), Rimu, itd... do današnjih dana. I nazovimo je tako moderna, humanistička književnost, počam od Boccaccia, često se dotiče ovog pitanja. No ne možemo se oteti dojmu da se ova socijalno-patološka pojava u književnosti gotovo uvijek javlja tek kao scenografija, prigušeno osvijetljenje kulisa u dnu pozornice.

¹⁶ Mladen Singer, *Kriminologija*, Nakladni zavod Globus, Zagreb, 1994., str. 661-662.

¹⁷ Irna Kovčo, *Organizirani kriminalitet: pedofilija i prostitucija*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Vol. 5, 1998., 2, str. 662, a prema: O. Petak, *Socijalni i socijalno-psihološki faktori regrutiranja uličnih prostitutki* (magistarski rad), Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1980.

prinudna i dobrovoljna prostitucija, povremena i stalna, ulična i 'otmjena' prostitucija, obredna i svjetovna, tj. profesionalna prostitucija, te organizirana i neovisna prostitucija. Neovisno o tome, ostaju vrijediti ona dva temeljna elementa Ulpijanove definicije prostitucije, i to: 1. povezivanje svakoga seksualnog odnosa s novcem ili vrijednosti koja se može iskazati u novčanom ekvivalentu i 2. seksualni promiskuitet.

Veliki njemački filozof A. Schopenhauer je kazao da ono u čemu se ljudi razlikuju može se svesti na tri osnovna elementa: 1. ono što čovjek jest, dakle, "biti" (zdravlje, snaga, ljepota, temperament, moralni profil, inteligencija, strasti, poroci i sl.); 2. ono što čovjek ima, dakle, "imati" (vlasništvo dobara, novac i sl.); 3. ono što čovjek predstavlja, dakle, "predstavljati" (mišljenje drugih o njemu koje se očituje kao čast, položaj, slava i sl.).¹⁸ Ova tri elementa mogu funkcionirati pravilno ali i patogeno. Kad je riječ o prostituciji (vodeći pri tome računa da je muška prostitucija daleko manje raširena od ženske prostitucije), možemo kazati da su žene od pamtivijeka bile te koje su prostituirajući se zadovoljavale svoju potrebu za "imati" (neovisno je li riječ o korici kruha, nekoliko novčića ili skupocjenoj stvari), a muškarci su zadovoljavali svoje "biti".¹⁹ U obrazlaganje uzroka i razloga takve pojavnosti ne bismo ulazili. O tome više mogu kazati sociolozi, psiholozi, pa i teolozi. Naprosto, ostali oblici prostitucije, točnije, oni oblici gdje bi žena u tom odnosu zadovoljavala svoje "biti", mišljenja smo da su posljedica uglavnom blaziranoga i primitivnog, dakle, pogrešnog shvaćanja procesa kao što su emancipacija žene, feminizam, seksualna revolucija i sl.

Glede društvene reakcije na fenomen prostitucije, možemo kazati da u svijetu postoje tri sustava, i to: 1) *sustav reglementacije* – prostitucija je legalna time da su propisani posebni oblici nadzora i obveza prostitutki.²⁰ Ovako organiziranu prostituciju nalazimo u Boliviji, Kolumbiji, Venezueli, Urugvaju, Libanonu, Laosu, a od europskih zemalja u Portugalu, Turskoj, Nizozemskoj,²¹ Njemačkoj; 2) *sustav prohibicije* – odavanje prostituciji predstavlja kazneno djelo gdje se, u pravilu, kažnjava samo prostitutka, a ne i mušterija (u Švedskoj se, navodno, kažnjava samo mušterija); 3) *sustav abolicije* – prostitucija je kategorija koja izmiče zakonskoj regulativi. Točnije, prostitucija se tolerira sve dok je u granicama zahtjeva javnog zdravlja, uljudnosti, javnog reda i mira. U protivnom se sankcionira. Za Republiku Hrvatsku možemo kazati da je svojim pristupom najbliža potonjem sustavu abolicije.

¹⁸ Artur Schopenhauer, *O životnoj mudrosti*, Grafos, Beograd, 1987., str. 9.

¹⁹ Zadovoljavanje vlastitog "biti" ovim putem ne može se povezivati sa statusom, inteligencijom i sl. nekog pojedinca. Tome u prilog govori i anegdota o genijalnom Honore de Balzacu koji je pisao i do osamnaest sati na dan, sa stankama za san od osam sati uvečer do ponoći, te još jednom – u točno određeni sat dolazila mu je naručena prostitutka. Bez ovoga on nije mogao "biti".

²⁰ Jelena Špadijer-Džinić, *Socijalna patologija*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1988., str. 105-106.

²¹ Primjerice, prema zakonu koji je u Nizozemskoj stupio na snagu 1. listopada 2000. g. prostitutke su dobile mirovinsko, zdravstveno i socijalno osiguranje, te pravo na određivanje tarife kao i mogućnost da same vode svoj posao. Opširnije vidi: Malka Marcovich, *The Debate over Prostitution in the EU*, Newsletter 64, str. 4-9. (v. <http://www.attac.org/attacinfoen/attacnews68.pdf> – materijal preuzet s Internet-a dana 4. rujna 2002.

2.3. Pedofilija²²

Jedan od osnovnih uzroka spolnog iskorištavanja i zlorabe djece, razumljivo i u komercijalne svrhe, je onaj početni impuls od kojeg kreće sve to zlo, a zove se pedofilija.

Pedofiliju možemo definirati kao spolnu nastranost koja se manifestira u seksualnoj sklonosti prema djeci suprotnoga ili istog spola. Pošast pedofilije danas je poprimila razmjere svjetske epidemije, ali ona svoju egzistentnost bilježi još od davnih vremena (sjetimo se samo nekih slavnih imena iz starogrčke prošlosti – npr. mudrog Sokrata, zatim rimskih careva – ponaosob Tiberija i mnogih drugih).

Pedofil je odrasla osoba koja ulazi u bilo koju vrstu seksualne aktivnosti s osobama koje pravno imaju status djeteta. Seksualni interes pedofila manifestira se u viktimizaciji djece, koja može varirati od naizgled bezazlenog milovanja pa do sakaćenja i ubojstva. Pedofil je, *per se*, nužno i zlostavljač, neovisno je li se takav odnos zadržao na pukom milovanju, jer notorno je kako osim fizičkog postoji i psihičko, duševno zlostavljanje. Broj ženskih pedofila u odnosu na muške neusporedivo je manji, a zanimljivo je i to da se omjer heteroseksualnih pedofila naspram homoseksualnih procjenjuje odnosom 11:1.²³

U ovom odnosu dijete je uvijek nužno i žrtva. Pedofilski odnos ne mora nužno biti komercijaliziran.

Za svrhe dolaska do jasnijih spoznaja o oblicima i vrstama seksualnog zlostavljanja i zlorabe djece, te o tome kako se i na koje sve načine ova monstruoza pojava komercijalizira, nužno je barem ukazati na najjednostavniju tipologiju pedofila. U biti ih možemo podijeliti na dvije skupine: 1. situacijski i 2. preferencijski pedofili.²⁴

Situacijski pedofili su osobe koje ne pokazuju seksualni interes isključivo za djecu, ali u određenim životnim situacijama, osobito stresnim, mogu seksualno eksperimentirati s djecom. Podvrste situacijskih pedofila su: a) *regresivni pedofili* (najčešće pod utjecajem nekog psihičkog stresa okreću se djeci kao objektima seksualnog zadovoljenja, a inače uspostavljaju normalne seksualne odnose s odraslim osobama. Oni u takvoj situaciji dijete doživljavaju kao pseudoodraslu osobu, a u pravilu odnos ostvaruju s djecom koju do tada nisu poznavali. Stoga se ova vrsta pedofila vrlo često javlja kao klijent, tj. mušterija kada se dijete iskorištava u komercijalne svrhe). Slijede potom, b) *moralno i seksualno nekritični pedofili* (s dominantom željom za zlostavljanjem svih dostupnih osoba, neovisno radi li se o odraslima ili djeci. Oni nemaju posebno izražen osjećaj za djecu kao seksualne partnere, već ih kod djece privlači nemoć u suprotstavljanju njihovoj agresivnosti. Ove osobe nerijetko su počinitelji teških seksualnih zlostavljanja i u pravilu su glavni potencijalni klijenti u komercijaliziranoj spolnoj zlorabi i iskorištavanju djece). U skupinu tzv. situacijskih pedofila spadaju i c) *naivni ili neadekvatni pedofili* (radi se u pravilu o osobama koje

²² Pedofilija je kovanica koja dolazi od grčkih riječi "paidos" (dijete) i "fileo" (volim, ljubim), v.: Bratoljub Klaić, *Rječnik stranih riječi*, Nakladni zavod MH, Zagreb, 1982., str. 1023.

²³ Vidi opširnije: Duško Modly, *Kaznena djela protiv spolne slobode i spolnog čudoređa na štetu djece i maloljetnika*, Ministarstvo unutarnjih poslova – Policijska akademija, Zagreb, 1999., str. 102-106.

²⁴ Isto.

pate od nekog oblika mentalnog poremećaja, primjerice, retardacije, senilnosti i sl., a što ih onemogućava u razlikovanju dobrog i lošeg. Riječ je o osobama koje se s djecom ne upuštaju u spolne odnose, no to ih ne ekscipira iz kruga potencijalnih klijenata u komercijalnom iskorištavanju djece).

Preferencijski pedofili su vrlo opasne osobe koje seksualno zlostavljanje, u pravilu, usmjeravaju samo prema djeci. Mogli bismo ih podijeliti u dvije skupine: sadistički pedofili ili misopedi i tzv. fiksirani tip pedofila. a) *Sadistički pedofili* su ujedno i najopasnija vrsta pedofila, jer je cjelokupan taj odnos u osnovi motiviran mržnjom prema djetetu. Riječ je o izrazito asocijalnim i agresivnim osobama u čijim postupcima je nerazlučiva povezanost između seksualnog zlostavljanja i nanošenja tjelesnih ozljeda djetetu koje, u pravilu, imaju smrtnu posljedice. Nakon toga često slijedi ritualno sakaćenje, a nisu rijetki slučajevi dekapitacije pa i kanibalizma. Postoji opravdana bojazan da dobar dio tzv. dječjeg bijelog roblja završava u raljama ovog tipa pedofila. U skupinu preferencijskih pedofila spada još i b) *tzv. fiksirani tip pedofila*. Radi se o osobama koje u kontakt s djecom i ostvarenje prisnijeg odnosa ulaze namamljivanjem, darovima, pažnjom. Ovaj tip pedofila nazivamo *fiksiranim* jer je ostao u razvojnoj fazi djeteta koje drugu djecu smatra atraktivnom i poželjnom. Naprosto, fiksirao se na rani stadij psihoseksualnog razvoja, dakle, prepubertetski ili pubertetski. Uvjetno rečeno, radi se o "pravom pedofilu" budući da je njegov seksualni interes za djecu isključiv, stalan i kompulzivan (prisilan, ne može ga se osloboditi).²⁵ Kako ova vrsta pedofila od djece traži "ljubav" i "pažnju" za pretpostaviti je da će biti rijetki među klijentima kod spolnog iskorištavanja djece u komercijalne svrhe. No, ipak ih ne možemo ni potpuno ispustiti iz vida kao moguće aktere tog procesa.

2.4. Prodaja djece, dječja prostitucija i dječja pornografija

Pod pojmom dječje prostitucije podrazumijevamo jedan od javnih oblika seksualnog iskorištavanja djece u svrhu seksualne aktivnosti, a uz određenu naknadu (u novcu ili nekoj drugoj vrijednosti). Uz taj pojam nerijetko se koristi i termin "seksualni lanac" za kojeg se vezuje fenomen trgovine djecom kao seksualnim robljem.²⁶

Iz publikacija organizacije *End Child Prostitution, Child Pornography and Trafficking of Children for Sexual Purposes*²⁷ (ECPAT-a, v. *infra*) proizlazi da se pod pojmom dječje pornografije podrazumijeva seksualno eksplicitna reprodukcija djetetovog lika, uključujući seksualno eksplicitne fotografije, negative, slajdove, časopise, filmove, videozapise i kompjutorske diskove. Pritom se dječja pornografija može podijeliti na dvije glavne kategorije: "meku pornografiju" (materijal koji nije seksualno eksplicitan, no uključuje obnažene i zavodničke prikaze djece) i "tvrdnu pornografiju" (podrazumijeva prikazivanje djece uključene u seksualne aktivnosti). Upravo dječja pornografija nerijetko za sobom povlači i uključivanje djece u druge

²⁵ Isto.

²⁶ Vidi I. Kovčo, isto, str. 645.

²⁷ Usp.: <http://www.ecpat.net/eng/index.asp>.

oblike seksualnog iskorištavanja. U svezi s tim, pojedini istraživači koji su se intenzivnije bavili ovom problematikom²⁸ navode kako je veliki postotak prostitutki naveo u njihovu istraživanju kako su za vrijeme djetinjstva bile uključene u snimanje seksualno eksplicitnih fotografija za komercijalne svrhe. Djeca su postala dijelom perfidnog marketinga u kojem pedofili, ali i oni koji to nisu, diljem svijeta svakodnevno skupljaju, registriraju i klasificiraju stotine malih žrtava u opscenim pozama i nude ih svojim "potrošačima" kao i svaku drugu robu.

Sve do donošenja **Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima djeteta o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji**,²⁹ a kojeg je ratificirala i Republika Hrvatska (13. svibnja 2002. godine),³⁰ u međunarodnim dokumentima nije bilo jasnijeg određenja navedenih pojmova.

Člankom 2. spomenutog Protokola jasno su određeni pojmovi prodaje djece, dječje prostitucije i pornografije koje stavljamo pod zajednički nazivnik "seksualnog iskorištavanja djece u komercijalne svrhe" i u tom smislu koristit ćemo ih u daljnjem tekstu.

Pod pojmom **prodaje djece**, prema Protokolu se smatra svako djelo ili transakcija u kojoj dijete prenosi neka osoba ili skupina osoba drugim osobama za naknadu ili bilo kakvu drugu nagradu [čl. 2. a)].

Dječjom prostitucijom smatra se svaki čin korištenja djeteta poduzet u svrhu seksualne aktivnosti za naknadu ili bilo kakvu drugu nagradu [čl. 2. b)].

Dječjom pornografijom smatra se korištenje djeteta za prikazivanje, bilo kakvim sredstvima, u stvarnim ili simuliranim eksplicitnim seksualnim aktivnostima ili prikazivanje seksualnih dijelova (tijela) djeteta u prvom redu u seksualne svrhe [čl. 2. c)].

Seksualno iskorištavanje djece u komercijalne svrhe danas se, uz prisilni rad, najgore oblike dječjeg rada, trgovinu bijelim robljem, uz prisilni brak i brak sklopljen u ranoj životnoj dobi bez prava na odabir partnera, te uz klasičnu trgovinu ljudima koji su često oti iz svojih domova, te se kasnije nasljeđuju ili daju poput poklona, smatra jednim od suvremenih oblika ropstva³¹. No, navedeni se Protokol ne koristi terminom "rob", "ropstvo", već se koristi eufemističkim nazivljem tipa "uključivanje djece u prisilni rad", "prodaja djece" i sl. Termini "prodaja djece, dječja prostitucija i dječja pornografija" su općeprihvaćeni, iako ih osobno, s lingvističkog aspekta

²⁸ Vidi I. Kovčo, isto, str. 644-645.

²⁹ Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography, New York, 25 May 2000, (Resolution A/Res/54/263). Stupio je na snagu 18. siječnja 2002. godine. Tekst Protokola preuzet je dana 26. 03. 2002. Vidi: <http://untreaty.un.org/English/TreatyEvent2001/5.htm>

³⁰ Vidi: Objava o stupanju na snagu Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima djeteta o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji, (Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 7/2002.). Inače, do sredine listopada 2002. godine Protokol je "dobio" 105 potpisa i 41 ratifikaciju, pri čemu je zanimljivo istaknuti da neke zemlje poput Indije, Malezije, Tajlanda i dr., a koje su posebno pogođene ovim problemom, nisu potpisnice Protokola. Usp.: <http://www.unicef.org/crc/opsx-tableweb.htm>. Podatak preuzet s Internet-a dana 11. listopada 2002. godine.

³¹ Usp.: <http://www.antislavery.org/homepage/antislavery/modern.htm>. Podatak je preuzet s navedene stranice dana 28. ožujka 2002. godine.

promatrano, smatramo rogozbatnim³². No, kako bi kazao sv. Augustin, "*Roma locuta, causa finita*".

3. SVJETSKI PROBLEM KOMERCIJALIZACIJE SEKSUALNOG ISKORIŠTAVANJA DJECE U SLICI I BROJCI

Poznat je aforizam M. Twaina: "Postoji mala laž, velika laž i statistika". Iako, nam se uz pojam 'statistika' uvijek nameće i otrcana metafora o santi leda, gdje je vidljiv tek manji dio, a gro sante ostaje ispod vodene površine, ipak to nam ostaje tek jedina mogućnost posvjedočenja stvarnosti brojkom.

Prema podacima UNICEF-a, dječja prostitucija, kao tek jedan segment ovog vida iskorištavanja djece, treći je po veličini kriminalni posao u svijetu (nakon krijumčarenja droge i oružja). Procjena UNICEF-a je kako se u svijetu preko 200.000 osoba koristi uslugama dječje prostitucije, a prostituira se između dva i pol i tri milijuna djece oba spola (ipak, većinu čine djevojčice³³). Takav trend je u porastu, upozorava ova organizacija za pomoć djeci svijeta.³⁴

Djeca kao seksualno roblje prodaju se i kupuju diljem svijeta poput prehrambenih proizvoda, a dolaze uglavnom iz siromašnih zajednica. Trgovci robljem nude roditeljima te djece primamljive iznose novca, a ovi vjeruju da je novac dat u zamjenu za zaposlenje ili brak. Ilustracije radi, svake godine se u indijskim gradskim četvrtima trguje s 5.000-7.000 nepalske djece.³⁵

Organizacija *End Child Prostitution, Child Pornography and Trafficking of Children for Sexual Purposes (ECPAT)* raspolaže sljedećim podacima o djeci uključenju, na ovaj ili onaj način, u seksualnu industriju: Brazil – 500.000 djece, Indija – 400.000 djece, Tajland – od 200.000 do 850.000 (pri čemu 1/3 stanovništva priznaje da se prostituira prije navršenih 18 godina), Nepal – 200.000, Sjeverna Amerika – od 100.000-300.000 djece.³⁶ Na Filipinima se od 1989. do 1995. godine broj djece koja se prostituira udvostručio (od 30.000 na 60.000). Političko-ekonomski centar pri tajlandskom Sveučilištu u Chulalongkornu procijenio je da je svjetska seksualna industrija u razdoblju od 1993. do 1995. godine napravila obrt od oko 22 milijarde dolara.³⁷ A u razdoblju od 1998. do 1999. godine broj djece uključene u prostituciju je tu porastao za cijelih 20%.³⁸ Posljednjih godina, točnije od početka osamdesetih godina

³² Primjerice, kao kada bi sintagmu 'dječja robna kuća' koristili ne u značenju prodavaonice gdje se prodaju artikli, roba 'za djecu', već mjesto gdje se prodaju – djeca.

³³ Usp.: <http://www.globalmarch.org/girlchild/statistics.html> – podatak preuzet s Interneta dana 29. listopada 2002.

³⁴ Usp.: <http://www.unicef.org/>.

³⁵ Robert Friedmann, *India's Shame*, The Nation, April 8, 1996.

³⁶ Iako postoji studija koja govori o još većem broju komercijalno seksualno iskorištavanje djece na ovim područjima. Riječ je o studiji profesora pensilvanijskog Sveučilišta Richarda J. Estes: "Komericalno seksualno iskorištavanje djece u SAD, Kanadi i Meksiku" u kojoj smo iznašli podatak kako je "... oko 300-400 tisuća djece, a što je oko 1% populacije mladih, žrtva prostitucije, pornografije i drugih oblika seksualnog iskorištavanja za novac. Riječ je o najneuočljivijoj epidemiji u zemlji", kaže prof. Estes. Rezultati američkog i meksičkog dijela studije mogu se naći na adresi: <http://caster.ssw.upenn.edu/~restes/CSEC.htm>.

³⁷ ECPAT Development Manual, Melbourne, Australia, 1995, str. 21-37.

³⁸ ILO-IPEC, Children in Prostitution, Pornography and Illicit Activities, September 1999.

prošlog stoljeća, dječja prostitucija se u mnogim istočnjačkim turističkim destinacijama počela pojavljivati kao jedna nova grana turizma – tzv. seksualni turizam.³⁹ On uključuje putovanje pojedinaca u određene zemlje s namjerom traženja seksualnih aktivnosti s djecom. Tom pošasti suvremenog doba posebno su pogođena područja Južne i Jugoistočne Azije (Indija, Tajland, Filipini..). U Indiji je posebno ‘popularan’ grad Goa gdje se fotografije djece (potencijalnih žrtava) nude zajedno sa sedativima, afrodizijacima, suvenirima. “Turisti” pristižu, u pravilu, iz razvijenijih zemalja svijeta, poglavito iz Sjeverne Amerike, Europe i Japana. Od 160 stranih pedofila, uhićenih i optuženih sredinom 90-tih u Jugoistočnoj Aziji zbog seksualnog iskorištavanja djece 25% su bili Amerikanci, 18% Nijemci, 14% Australci i 12% Englezi.⁴⁰ Internet se, ne samo kod dječje pornografije već i kod dječje prostitucije, javlja kao bitno marketinško sredstvo. Naime, web-stranice⁴¹ pružaju internacionalni forum gdje pojedinci mogu promovirati i prodavati takva putovanja u smislu seksualnog turizma.

Također, i pornografski materijali čiji su glavni ‘akteri’ djeca svakim danom su sve pristupačniji. Za to je poglavito ‘zaslužan’ Internet i kompjutor koji je izvrstan medij za pedofile. Porno-producerske kompanije vrlo učinkovito ga koriste da bi promovirale čak i najekstremnije oblike seksualnosti. Predsjednik *ECPAT*-a, gospodin R. O’Grady procjenjuje da je tijekom 1998. godine oko 40.000 pornografskih fotografija djece, mahom iz zemalja Jugoistočne Azije, bilo izloženo na Internetu⁴², a stajališta djece uzrokovana rastućom hedonističkom kulturom su ozbiljan razlog za zabrinutost. Naime, prema jednom novinskom izvješću,⁴³ čak 70% ispitanika u jednoj indijskoj prestižnoj, srednjoj školi koju pohađaju djeca iz imućnijih obitelji izjavilo je da su zainteresirani za ‘karijeru’ u organiziranom kriminalu, navodeći dobar novac i dobru zabavu kao razloge takvog izbora. Godine 1998. Japan je bio najveći svjetski producent dječje pornografije, a japanski parlament nije ‘dao zeleno svjetlo zakonu’ koji bi zabranio takvu produkciju, argumentirajući svoj stav poslovnim razlozima.⁴⁴ Ili, primjerice, na Tajvanu, od tridesetak najpopularnijih internet stranica (web site), 70% se odnosi upravo na dječju pornografiju.

Sva tri vida seksualnog iskorištavanja djece u komercijalne svrhe u uskoj su korelaciji. Oni se u praksi toliko isprepliću da je gotovo nemoguće govoriti samo o jednom vidu, a da on nije potpomognut, uvjetovan ili u tijesnoj vezi s drugim dvama vidovima. Metaforički kazano, ova tri vida seksualne eksploatacije djece isprepliću se poput bršljanovih grana oko zidova starog dvorca, koji nam je najviše nalik na suvremenu civilizaciju. Ono što nas zabrinjava jest da su u stalnoj ekspanziji. Djeca sve više postaju “potrošačka roba” i to ne samo u siromašnim nego i u razvijenim, pa i u europskim zemljama. Evo tek jedne male sličice koja svjedoči tome u prilog.

³⁹ Povodom 22. svjetskog Dana turizma 20. lipnja papa Ivan Pavo drugi je osudio “seksualni turizam” i “središta za sofisticirani odmor”. Oštro je osudio takvu vrstu “subkulture” nastalu iz masovnog turizma, a koja istodobno kvari i turiste i zajednicu koja ga prihvaća. Sveti Otac je tu seksualnu beskrupuloznu trgovinu u kojoj se iskorištavaju i djeca nazvao “neprihvatljivim skandalom”.

⁴⁰ “End Child Prostitution”, in *Asian Tourism*, Lambiet, 17 May 1998.

⁴¹ Samo u Aziji postoji više od sto web stranica koje promoviraju komercijalni seks tinejdžera. Vlasnici takvih stranica naplaćuju prosječno 100-150 \$ kao članarinu i nude brojne informacije o seksualnoj industriji na specifičnom području. Opširnije u: I. Kovč, *Organizirani kriminalitet: Pedofilija i prostitucija*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Vol. 5. 1998., 2, str. 646.

⁴² Poona Antaseeda, *Expert urges global law to end the child pornography on the Internet*, Bangkok Post, June 3, 1998.

U Ruskoj Federaciji, ruska mafija s jasno izraženim intencijama za preuzimanjem gospodarske, pa i državne i političke moći upravlja glavninom poslova vezanih za ovu problematiku. Tome joj na ruku ide korumpiranost sudstva, tijela državne uprave i nepostojanje odgovarajućega kaznenog zakonodavstva kojim bi se kriminalizirali takvi oblici ponašanja.⁴⁵ U vezi s ovim pitanjem posebno su problematična dva megapolisa – Moskva i Sankt Petersburg. Poglavitito u Sankt Petersburgu je razvijen biznis dječjeg seksualnog turizma s klijentima iz skandinavskih zemlja. Što se pravne regulative tiče, zanimljivo je istaknuti kako dječja prostitucija i dječja pornografija tu nisu inkriminirane ukoliko dijete (prostitutka-porno akter) ima navršених 14 godina, te ukoliko na ove aktivnosti pristaje. Na planu suzbijanja takvih aktivnosti posebno je znakovita inicijativa za stvaranje ombudsmana za djecu. No, nismo sigurni koliko ima mjesta optimizmu *a propos* gore navedenog.⁴⁶ Poljska, primjerice, predstavlja veliko okupljalište dječjeg bijelog roblja koje pristiže iz Ukrajine, Rumunjske, Bjelorusije i Litve. Potom se ta djeca zajedno s poljskom djecom transportiraju u Zapadnu Europu, ali i u Tursku, te balkanske zemlje. Za ovu zemlju vezuje se i problem dječjeg pedofilskog homoseksualizma. A na tom tržištu najčešće se javljaju uz poljske dječake i dječaci pristigli iz Rumunjske. Klijenti su mahom njemački građani. U Slovačkoj se kao središnji problem javlja dječja pornografija. Ali ne u smislu da bi se u toj zemlji snimali porno sadržaji ili postojao poseban interes slovačkih pedofila kao porno konzumenata, već Slovačka važi kao glavni europski “izvoznik” djece porno akteri. Za Mađarsku nemamo nekih podataka o problemu kojeg razmatramo. No, vrlo je znakovito da se Budimpeštu danas nerijetko naziva “europski Bangkok”. Albanska stvarnost je u znaku prodaje djece koja se vrši isključivo od strane roditelja. “Kupac” je albanska mafija, a djeca se uglavnom odvođe u Italiju i Grčku. Zemlje bivše Jugoslavije važne su tranzitne zemlje za protok dječjeg bijelog roblja iz Moldavije, Ukrajine, Bjelorusije. Tako upravo preko Makedonije vodi put dječjeg bijelog roblja iz Nepala, Sri Lanke, Kine. Preko Makedonije prolaze i kurdska djeca. Ova zemlja ima velikih problema i s dječjom prostitucijom, no izgleda kako je i borba protiv seksualnog iskorištavanja djece ovdje odlučnija nego u drugim europskim zemljama.⁴⁷

Razvidno je, problem seksualnog iskorištavanja djece u komercijalne svrhe nije samo specifikum Istočne, Srednje Europe ili Azije. On je i zapadnoeuropska stvarnost. Naime, dovoljno se prisjetiti pedofilskog skandala u Belgiji kodnog naziva “dosie x” koji je ukazao na činjenicu kako je u razdoblju od 1991. do 1996. godine samo u Bruxellesu nestalo 1300 djece. Kako i kamo su nestala? Na to pitanje nemamo odgovora.⁴⁸ No, činjenica je da Belgijanci posljednjih godina intenzivno rade na

⁴⁵ Robert Friedmann, isto.

⁴⁶ P. Antaseeda, isto.

⁴⁷ Vidi opširnije: Željko Sačić, *Organizirani kriminalitet u Hrvatskoj*, Ministarstvo unutarnjih poslova Hrvatske, Zagreb, 1997., str. 13. - 15.

⁴⁸ Usp.: materijale preuzete s Internet-a dana 14. listopada 2002. godine: <http://www.child-abuse.com/childhouse/childwatch/cwi/projects/indicators/prostitution...>, kao i: <http://www.ecpat.net/eng/Ecpat-inter/publication/other/english>.

⁴⁹ Vrlo su aktivne nevladine udruge tipa: “Novinari za prava djece i žena”, “Savez ženskih organizacija Makedonije”, koji posebnu pozornost usmjerava na obrazovanje djece romskog podrijetla. U Skoplju postoji i tzv. Dječje veleposlanstvo koje napuštenoj, ugroženoj i zlostavljanoj djeci pruža smještaj, prehranu i zaštitu, (vidi prethodnu bilješku).

⁴⁸ Vidi: *Vjesnik*, 21. prosinca 1999. godine.

suzbijanju postojećih trendova seksualnog i drugih oblika eksploatacije djece zahtijevajući i snažniju akciju međunarodne zajednice.⁴⁹ U Velikoj Britaniji sve jasnije se progovara o tzv. "dječacima za iznajmljivanje", a poznato je da su i glavni pedofilski homoseksualni centri Brighton i Cardiff. S ciljem zaštite djece od seksualnog iskorištavanja (pa i u komercijalne svrhe) Velika Britanija je 1997. godine donijela Zakon o počiniteljima seksualnih delikata, a već Zakon o seksualnim deliktima iz 1996. kriminalizira organiziranje turizma s ciljem omogućavanja turistima seksualne zloporabe djece u zemljama destinacijama te se kažnjava i oglašavanje takvih putovanja. Spomenuti Zakon iz 1997. godine propisuje doživotnu kaznu zatvora za ozbiljni seksualni ili nasilni delikt koji uključuje dijete kao žrtvu. Također, britanska kriminalistička policija sastavila je i baze podataka ljudi uključenih u pedofiliju i dječju pornografiju ili povezanih s njima. Problem dječje pornografije (navlastito putem Interneta) posebno je izražen u Italiji, Nizozemskoj, Švicarskoj, Belgiji. Možda bi bilo zanimljivo ukazati i na to da u Nizozemskoj dječja pornografija nije inkriminirana ukoliko se kao akteri pojavljuju djeca starija od 16 godina i ako su na to dragovoljno pristala. Pohvale, pak, zavrjeđuje Francuska koja je u školama za buduće turističke djelatnike uvela obvezni predmet Borba protiv seksualnog turizma. Zemlje iz kojih dolazi najveći broj klijenata, seks turista u Europi su Švedska i Finska. Za pedofile ovih zemalja, države bivšeg SSSR-a, a posebno tri baltičke zemlje - Estonija, Letonija i Litva, predstavljaju pravi El Dorado.⁵⁰

Iako su seksualni integritet djece i mladeži prema pozitivnom hrvatskom zakonodavstvu zaštićeno dobro koje se štiti nizom inkriminiranih ponašanja (*vi. supra*, 1.), ipak ni Hrvatska nije ostala intaktna pred ovom pošasti suvremenog svijeta. U Hrvatskoj je od 1990. do 2000. godine prijavljena 1121 pedofilska aktivnost nad djecom. No, nije moguće odrediti stvaran broj pedofilskih delikata jer se veliki broj slučajeva, zbog različitih razloga, ne prijavljuje. Pedofilija se najčešće prijavljuje u Zagrebačkoj i Splitsko-dalmatinskoj županiji, a najmanje u Lici. Najveći broj pedofila, glede njihove profesije, ima među radnicima (u pravilu NKV) i umirovljenicima, a u proteklom desetogodišnjem razdoblju otkrivenu pedofilsku aktivnost iskazalo je 1100 muškaraca i 21 žena. U tom istom razdoblju žrtvama pedofila u Hrvatskoj je postalo čak pet puta više djevojčica nego dječaka. U Hrvatskoj je prije godinu dana (u operativnoj akciji "Čistilište I") razbijen i najveći lanac dječje pornografije ne samo u Hrvatskoj već i jedan od najvećih u svijetu,⁵¹ a od 1997. godine postoje jasne naznake da se i kod nas stvaraju pedofilski lanci putem elektroničkih medija i Interneta.⁵² Sredinom studenoga 2002. godine u operativnoj akciji Ministarstva unutarnjih poslova RH "Čistilište II", a

⁴⁹ V. opširnije: I. Kovč, *Organizirani kriminalitet: Pedofilija i prostitucija*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Vol. 5, 1998., 2, str. 651. - 652.

⁵⁰ Opširnije: Five Years After Stockholm, - The Fifth Report on the Implementation of the Agenda for Action adopted at the First World Congress Against Commercial Sexual Exploitation of Children in Stockholm, Sweden, 28 August 1996, na adresi: http://www.ecpat.net/eng/Ecpat_inter/publication/other/english.

⁵¹ Tom prigodom policija je uhvatila 50 osoba i jednog distributera koji su elektroničke medije i Internet zlorabili za dječju pornografiju. Među zaplijenjenim materijalima ima i "tvrde dječje pornografije" za koju su korištena djeca mlada od 14 godina. Vidi: Večernji list, 14. listopada 2001. godine.

⁵² Upravo sredinom studenoga 2002. godine navršilo se deset godina od kada je Hrvatska ostvarila prvu Internet vezu prema svijetu. Danas se Internetom koristi oko 16% Hrvata. Vidi detaljnije: <http://www.otvoreni.hr/str/vijesti/domace.asp>.

koja se prije svega odnosila na borbu protiv pedofilije na Internetu, otkrivena su i druga (ne)djela počinjena na štetu djece. Tako je u sedam slučajeva podnesena kaznena prijava zbog iskorištavanja djece za pornografiju; otkriven je i jedan slučaj međunarodne prostitucije djece, a zabilježena su i dva slučaja uspostavljanja ropstva nad djecom.⁵³

Dakle, komercijalno seksualno iskorištavanje djece naša je stvarnost. Nema zemlje koja se može pohvaliti kako joj je suočavanje s takvim problemom nepoznanica.

4. NAJNOVIJI POTHVATI MEĐUNARODNE ZAJEDNICE NA PLANU SUZBIJANJA JEDNOG OD OBLIKA 'SUVRREMENOG ROPSTVA' – PRODAJE DJECE, DJEČJE PROSTITUCIJE I DJEČJE PORNOGRAFIJE

4.1. *Međunarodni dokumenti s naglaskom na Fakultativnom protokolu uz Konvenciju o pravima djeteta o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji*

Već i sam osvrt na prošlost pruža nam jasnu sliku da je zapravo tek početak prošlog stoljeća značio i početak osvješćivanja ovog problema koji je u vidu jednog od najgorih oblika dječjeg rada svakodnevno uzimao svoj danak. Tako da je još davne 1920. godine osnovana Međunarodna unija za zaštitu djece u Genevi⁵⁴, a 1924. godine od strane Lige naroda (preteče UN-a) donesena je **Ženevska deklaracija o pravima djeteta** koja u čl. IV. izrijekom propisuje "... dijete mora biti zaštićeno od svake vrste iskorištavanja". Daljnji događaji koji su obilježili put međunarodnih nastojanja i borbe oko ujednačavanja stavova glede zaštite djece i njihovih prava, između ostalog, i o ovom pitanju seksualnog iskorištavanja djece, nastavio se i dalje. Kronologiju tih događanja kratko možemo predstaviti kroz osnivanje UNICEF-a 1946. godine, zatim usvajanje **Opće deklaracije UN-a o pravima čovjeka** 1948. godine. Dana 20. studenoga 1959. usvojena je **Deklaracija o pravima djeteta**, a taj dan proglašen je Međunarodnim danom prava djeteta. U preambuli ove Deklaracije stoji "... čovječanstvo duguje djeci najbolje što ima". Iako i taj dokument zabranjuje svaki vid iskorištavanja djece (čl. 7.), ipak, jasno je da do današnjih dana čovječanstvo taj dug prema djeci nije ispunilo.

Godine 1989. donesena je **Konvencija UN o pravima djeteta**.⁵⁵

⁵³ Akcija je, inače, krenula 25. rujna 2002. u dva poduzeća kada je MUP od Interpola dobio podatke o kreditnim karticama, kojima su, kako se pretpostavljalo, hrvatski korisnici Interneta plaćali pristup dječjoj pornografiji. Osumnjičenici su, pak, prijavili policiji da su njihove kartice zloupotrebile. Hrvatska je policija dobila obavijest i Copenhagen-a kako je netko iz Hrvatske pristupao Internet adresama s dječjom pornografijom. Opširnije: Kod pedofila otkrili 20 tisuća dječjih porno fotografija, *Slobodna Dalmacija*, 17. 11. 2002.

⁵⁴ Godine 1954. u Zagrebu je održan i prvi Svjetski kongres Međunarodne unije za zaštitu djece. Usp. http://www.sih.hr/dokumenti/bilten/bilten_448.htm.

⁵⁵ Godinu dana poslije, dakle, krajem 1990. godine u New Yorku, na Svjetskom sastanku na vrhu posvećenom djeci, usvojena je Svjetska deklaracija o opstanku, zaštiti i razvoju djece (World Declaration on the Survival, Protection and Development of Children) kojom su se države obvezale dati prednost pravima djece, njihovu opstanku, zaštiti i razvoju, a što ujedno jamči i dobrobit svakog društva. S tim u svezi, istaknuto je nastojanje da se što prije postignu ratifikacije i primjena Konvencije o pravima djeteta, (v. toč. 20. (1) Svjetske deklaracije o opstanku, zaštiti i razvoju djece). Opširnije vidi: <http://www.unicef.org/wsc/declare.htm> – materijal preuzet s Interneta dana 29. 10. 2002.

Da je bit Konvencije o pravima djeteta u temeljitoj zaštiti prava djeteta i omogućavanju njihova ostvarivanja na najpotpuniji mogući način, jasno dolazi do izražaja u njezinoj "otvorenosti" višim pravnim standardima, pa tako i eventualnoj primjeni zakonskih odredaba pojedine države članice ili međunarodnog prava kojeg ta država primjenjuje, ukoliko se time više pridonosi ostvarivanju prava djeteta. U tom smislu člankom 41. Konvencije propisano je da niti jedna odredba Konvencije neće utjecati na bilo koje druge odredbe (nacionalnog ili međunarodnog prava) koje više pridonose ostvarivanju prava djeteta.

Nužnost zaštite djece i njihovih prava nastaje kao posljedica propusta odraslih osoba (pod čijom se skrbi dijete nalazi) ili zbog toga što se odrasli koriste djecom, točnije, iskorištavaju ih za svoje potrebe. Iako Konvencija o pravima djeteta progovara o obvezatnoj zaštiti djece od svih oblika eksploatacije štetne za dijete (čl. 36.), o obvezi poduzimanja mjera radi sprječavanja nasilnog odvođenja, prodaje ili trgovine djecom bilo u kojem cilju i obliku (čl. 35.), o zaštiti od svih oblika seksualnog izrabljivanja i seksualne zlorabe (čl. 34.) i sl., ona ipak nije ponudila rješenja za slučaj iskorištavanja djece u ovakve, komercijalne svrhe (kao što je prodaja, prostitucija djece i njihovo korištenje u porno-industriji i na porno-tržištu).

Upravo takvo stanje rezultiralo je potrebom donošenja **Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima djeteta o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji**, kojeg je ratificirala i Republika Hrvatska sredinom 2002. godine (*v. supra*, 2.4.). Razlozi donošenja takvog Protokola uz Konvenciju o pravima djeteta su viševrsni: ponajprije, oni leže u sumarnosti i općenitosti gore navedenih odredaba Konvencije (točnije, čl. 1., 11., 21., 32., 33. - 36. Konvencije), kao i u činjenici izostanka konkretnijih rješenja za slučaj takve pojavnosti u praksi. Nadalje, ovaj Protokol je rezultat žive zabrinutosti za probleme međunarodne trgovine djecom s ciljem prodaje i prostituiranja djece, te snimanja pornografskih sadržaja s djecom, a što poprima neslućene razmjere. Također, on je rezultat zabrinutosti međunarodne zajednice za raširenu praksu seksualnog turizma, a kojem su posebno izložena djeca; zabrinutosti za rastuću ponudu pornografskih materijala snimanih s djecom i ponuđenih putem Interneta i drugih novih tehnologija. U Protokolu se jasno naglašava potreba za otklanjanjem uzroka koji pridonose ovim pojavama (nerazvijenost pojedinih područja, siromaštvo, razdvojenost obitelji, manjkav odgoj, spolna diskriminacija, neodgovorno seksualno ponašanje odraslih, tradicionalne predrasude i sl.). Protokol je donesen i s ciljem senzibiliziranja javnosti za ovakve pojavnosti koje su tu, među nama, te s ciljem nužnog osnaženja partnerstva na svjetskoj razini, a opet s ciljem poboljšanja primjene zakona na nacionalnoj razini. Jer kolikogod mi govorili, poput A. Camusa (*Kuga*) da ne prihvaćamo svijet u kojem pate djeca, od tog svijeta, očigledno je, teško možemo pobjeći.

Iz naziva Protokola evidentno je da su prodaja djece, njihova prostitucija i pornografija usko povezani i da ih je gotovo nemoguće zasebno promatrati. Protokol koji se sastoji od 17 članaka već u prvom članku decidirano zabranjuje prodaju djece, dječju prostituciju i dječju pornografiju. Člankom 2. daje jasno određenje svakog pojma ponaosob (a na što u međunarodnim dokumentima kojima se štite prava djeteta do sada nismo nailazili), (*v. supra*, 2.4.). Odredbom čl. 3. detaljno se navode svi mogući oblici manifestacije prodaje, prostitucije djece, te dječje pornografije (npr. transfer dječjim organima uz naplatu, zloraba međunarodnog posvojenja i sl.), pri čemu se

obvezuje sve države stranke Protokola da takva (ne)djela iznađu svoje mjesto u njihovu kaznenom zakonodavstvu, neovisno jesu li su počinitelji domaći ili strani državljani i neovisno o tome je li počinitelj pojedinac ili je riječ o organiziranom kriminalitetu. Tako, u kontekstu *prodaje djece* kažnjivo bi bilo svako nuđenje, izručivanje (predaja) ili prihvaćanje (bilo kojim sredstvima) djeteta u svrhe seksualnog iskorištavanja, transfera organa djeteta uz naplatu, kao i podvrgavanja djeteta prisilnom radu. U ovom kontekstu pod inkriminiranu pojavu *prodaje djece* uvodi se i "nepropisno dobiven pristanak za posvojenje djeteta, pristanka dobiven kršenjem važećih međunarodnih pravnih instrumenata o posvojenju." *Dječja prostitucija*, jezikom Protokola opisana, u biće kaznenog djela supsumira okolnosti nuđenja, dobivanja ili davanja djeteta u svrhu njegova prostituiranja. Pritom Protokol ne ustraje na nužnosti naplate takve aktivnosti (u novcu ili nekom drugom vidu nagrade) da bi samo djelo imalo obilježja dječje prostitucije. Glede *dječje pornografije* državama potpisnicama Protokola nalaže se inkriminiranje proizvodnje, distribucije, širenja, uvoza, izvoza, nuđenja, prodaje, kao i posjedovanja pornografskih materijala s djecom (v. čl. 3. st. 1. c/ Protokola), neovisno gdje su takva nedjela počinjena. Nadalje, bilo kakvo namicanje provizije, dobitaka za neki od navedenih čina, posredovanje u dobitku ili pak, sudjelovanje u njemu, trebalo bi, prema Protokolu, biti sankcionirano od strane država potpisnica. Također, svaka država članica Protokola gore spomenute prekršaje treba učiniti "podložnima svojim vlastitim zakonima", vodeći računa o njihovoj težini (čl. 3. st. 3. Protokola). Odgovornost za počinitelje ovakvih djela može biti kaznena, građanska ili, pak, administrativna, ako se radi o pravnim osobama koje su uključene u počinjenje takvih djela. Ova potonja odrednica Protokola posebno nas raduje i ulijeva nadu da razno razne pravne osobe koje su neposredno ili posredno uključene u ovakve perfidne radnje flagrantnog kršenja dječjih prava neće ostati nekažnjene.

Članak 4. st. 1. Protokola tiče se potrebe poduzimanja određenih mjera država članica Protokola glede određivanja vlastite mjerodavnosti za gore navedene prekršaje uvijek kada su oni počinjeni na njezinu teritoriju, kao i na brodovima ili zrakoplovima registriranim u toj zemlji. Radi ostvarenja ciljeva Protokola isti će se primjenjivati neovisno o tome je li počinitelj takvih (ne)djela državljanin države na čijem je teritoriju djelo počinjeno, ili ima tek stalno prebivalište na njezinu području, te i za slučaj da je dijete-žrtva državljanin te zemlje. I što posebno ohrabruje, svaka država stranka Protokola može poduzimati mjere koje podrazumijevaju proširenje njezine mjerodavnosti u slučajevima kada je počinitelj stranac koji se nalazi na njezinu području i kada ga ona ne izručuje drugoj zemlji stranci Protokola čiji je on državljanin. Dakle, nitko više tko počinji (ne)djela iz čl. 3. Protokola na području države stranke Protokola neće moći biti spokojan i miran, te povratkom u vlastitu zemlju pronaći azil i spas, zaboraviti na strahote koje je počinio daleko od svog doma i svoje zemlje.

Odredbom čl. 5. Protokola propisano je da ekstradicija ili izručenje počinitelja dolazi u obzir ne samo ako među državama postoje posebni međunarodni ugovori takve naravi.⁵⁶ Naime, već i sam Protokol može poslužiti kao pravna osnova za

⁵⁶ S tim u svezi, Republika Hrvatska je dana 25. siječnja 1995. godine pristupila Europskoj konvenciji o izručenju (European Convention on Extradition – ETS No. 024) donesenoj davne 1957. godine u Parizu. U Hrvatskoj je ista stupila na snagu dana 25. travnja 1995. godine. Vidi: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/cadreprincipal.htm> (podatak preuzet dana 18. 11. 2002. godine).

ekstradiciju čak i onda kada između dviju država ne postoji konkretni međunarodni ugovor o izručenju. Države stranke Protokola koje ne uvjetuju ekstradiciju postojanjem međunarodnih ugovora priznaju spomenute prekršaje kao slučajeve za obostrano izručenje i prema uvjetima zemlje koja traži izručenje. Nadalje, između zemalja stranaka Protokola spomenuti prekršaji su 'podložni ekstradiciji' ne samo vezano za mjesto izvršenja nego također i na teritoriju koji se nalazi pod jurisdikcijom zemlje i vrsti kompetencije o kojoj se govori u čl. 4. Protokola. Ako država kojoj je upućen zahtjev za ekstradiciju ne želi izručiti počinitelja zbog njegova državljanstva, ta zemlja je obvezna prema državi koja je podnijela zahtjev za izručenje dostaviti potrebnu dokumentaciju, poduzeti i druge potrebne mjere i angažirati mjerodavna tijela s ciljem progona (v. čl. 5. st. 3., st. 4. i st. 5. Protokola).

O uzajamnoj pomoći i suradnji država (u istrazi, kaznenom postupku ili pak, postupku za ekstradiciju), a na planu suzbijanja ovakvih vidova iskorištavanja djece govori čl. 6. st. 1. Protokola. Takva pomoć svoje ishodište može iznalaziti bilo u unutarnjim propisima država ili, pak, u ugovorima o međusobnoj pravnoj suradnji koji među tim državama postoje (čl. 6. st. 2.).

Članak 7. Protokola posvećen je obvezi poduzimanja potrebnih mjera za realizaciju zapljene i konfiskacije izvjesnih dobara (dokumenti, imovina i drugi materijali) koji su korišteni pri izvršenju prekršaja o kojima je bilo riječi, kao i 'plodova' tih prekršaja, te privremenog ili stalnog zatvaranja prostora koji su korišteni za počinjenje takvih djela.

Položaj, tretman, te prava djeteta u kaznenom postupku (neovisno pojavljuje li se dijete u ulozi svjedoka ili žrtve) određen je vrlo detaljno čl. 8. Protokola. Države članice Protokola prihvaćaju obvezu na poduzimanje potrebnih mjera za zaštitu prava i interesa djece žrtava, u svim fazama kaznenog postupka, i to na način da nužno respektiraju ranjivost djece žrtava i da usklađuju postupke na način da vode računa o njihovim posebnim potrebama (a poglavito kad se nađu u ulozi svjedoka); da informiraju djecu žrtve o njihovim pravima, njihovoj ulozi i doprinosu tijekom postupka, te o odlukama donesenim u svezi s događajem; da omoguće da stavovi, potrebe i brige djece žrtava tijekom postupka budu očitovane i istražene; da osiguraju usluge podrške prilagođene potrebama djeteta u svim stupnjevima postupka⁵⁷; da zaštite (ako za to postoje razlozi) privatnost i identitet djece-žrtava; da se djeca žrtve, njihova obitelj i angažirani svjedoci zaštite od zastrašivanja i osvete; da se izbjegne svako nepotrebno odugovlačenje u izricanju presude i zauzimanju stava, te donošenju odluke o obeštećenju djece-žrtava.⁵⁸ Ono što nam se čini posebno važnim za istaknuti jest st. 2. čl. 8. Protokola kojim je određeno da dob djeteta ne bi smjela biti zapreka za poduzimanje istražnih radnji i kaznenog postupka. Dakle, izvjesne okolnosti tipa nemogućnosti svjedočenja djeteta ili neuzimanja u obzir njegova iskaza isključivo zbog njegove dobi, ne bih bile dopustive. Protokol obvezuje na provedbu kaznenog postupka koji se nužno mora odvijati na način da interesi djeteta uvijek budu na prvom mjestu, a osobama koje se bave djecom-žrtvama mora se nužno omogućiti odgovarajuća izobrazba (pravna, psihološka i sl.).⁵⁹ Zemlje

⁵⁷ Pri tome se misli na moralnu, psihološku ili neku drugu stručnu (npr. medicinsku) uslugu podrške i potpore.

⁵⁸ Čl. 8. st. 1. Protokola.

⁵⁹ Čl. 8. st. 3. i st. 4. Protokola.

stranke Protokola moraju učiniti sve što je potrebno da bi se osigurala sigurnost i integritet tih osoba (i/ili ustanova za prevenciju), te provela zaštita i rehabilitacija žrtava navedenih prekršaja, ali isto tako i optuženiku se jamči pravo na pošteno i nepristrano suđenje⁶⁰ (čl. 8. st. 5. i st. 6. Protokola).

Države stranke Protokola bi trebale prilagođavati i ekstenzivirati zakone, upravne i socijalne programe i mjere u svrhu sprječavanja poduzimanja novih gore navedenih (ne)djela, pri čemu se posebna pozornost treba usmjeriti na zaštitu djece koja su na poseban način izložena ovim datostima. Putem informiranja, svim raspoloživim sredstvima, odgojem, obrazovanjem, te senzibiliziranjem javnosti, uključujući tu i samu djecu, treba raditi na sprječavanju pojava o kojima je riječ. S tim u svezi moraju se poduzimati i mjere kojima bi se djelotvorno zabranilo proizvodnju i širenje materijala čiji sadržaji potiču, potpomažu ili na sličan način pridonose širenju ovakvih pojava.⁶¹

Države potpisnice ovog Protokola moraju poduzeti sve mjere kako bi osigurale sve potrebne usluge žrtvama, poglavito njihovu cjelovitu socijalnu integraciju i njihov potpuni psiho-fizički oporavak. Nadalje, čl. 9. Protokola govori i o pravu djeteta-žrtve na pokretanje postupka (bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi), kao i pravo zahtijevati obeštećenje.

Države stranke Protokola obvezuju se na poduzimanje svih potrebnih mjera u cilju jačanja međunarodne suradnje putem multilateralnih, bilateralnih i regionalnih ugovora koji imaju za cilj prevenciju, otkrivanje, gonjenje i kažnjavanje odgovornih osoba za nedjela vezana uz trgovinu djecom, dječju prostituciju, dječju pornografiju i pedofilski turizam. Također, one trebaju promicati suradnju i usklađivanje unutar nevladinih, međunarodnih i nacionalnih udruga i organizacija. Nadalje, trebaju poticati međunarodnu suradnju u svrhu olakšavanja psiho-fizičke prilagodbe djece-žrtava, njihove socijalne integracije i eventl. povratka u domovinu, a ponaosob u svrhu otklanjanja glavnih uzročnika (primjerice, siromaštva i nerazvijenosti) koji djecu čine izloženima trgovini, prostituciji, pornografiji i pedofilskom turizmu. S tim u svezi, države koje su to u mogućnosti osigurati će i izvjesnu financijsku pomoć u okvirima postojećih multilateralnih, regionalnih, bilateralnih i drugih programa kako bi se

⁶⁰ O pravu optuženika na pošteno i nepristrano suđenje vidi: Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (čl. 9., čl. 10., čl. 14. i čl. 15.), Dodatak Rezoluciji OSUN-a 2200 A (XXI) od 16. prosinca 1966.; (Službeni list SFRJ, br. 7/1971.; Narodne novine, br. 12/1993.; kao i Europsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (čl. 6. – pravo na pošteno suđenje), (Zakon o potvrđivanju Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i Protokola br. 1., 4., 6., 7. i 11. uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda – Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 6/1999.). Usp.: *Vjesnik*, 7. siječnja 2002. godine i sadržaj na Internet stranici: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/cadreprincipal.htm> preuzet dana 18. studenoga 2002. godine.

⁶¹ Hrvatska je, primjerice, 23. studenoga 2001. godine na međunarodnoj Konferenciji o kompjuterskom kriminalitetu potpisala međunarodnu Konvenciju o kibernetičkom kriminalitetu u Budimpešti (Convention on Cybercrime – ETS No. 185). Istu je ratificirala dana 17. listopada 2002. godine. Samim tim, stekla je obvezu da u Kazneni zakon uvede još najmanje devet novih kaznenih djela iz područja računalnog kriminaliteta. Obveze koje su tim aktom, uz Hrvatsku, preuzele još 32 zemlje, odnose se na nužne izmjene Kaznenog zakona u koji je potrebno uvesti nova kaznena djela: nezakoniti pristup, nezakonito presretanje, ometanje podataka, ometanje sustava, zloporaba naprava, kompjutorsko krivotvorenje, kompjutorska prijevarama, djela vezana za dječju pornografiju i autorska prava u slučajevima kada se računala i internet koriste za zločin, te djela koja uključuju pokušaj, pomaganje i poticanje na navedena kaznena djela. No, nužno je pripomenuti kako su od svih tih zemalja potpisnica samo Republika Hrvatska i Albanija Konvenciju ujedno i ratificirale.

preveniralo, ali i saniralo posljedice tog velikog zla suvremenog čovječanstva. Na to se države članice Protokola obvezuju odredbom čl. 10. O tome koje su to države i koji bi bili kriteriji pri utvrđivanju ovog parametra, nema ni riječi.

Člankom 11. Protokola ističe se kako niti jedna njegova odredba nije u suprotnosti s propisima (unutarnjim ili međunarodnim pravom) kojima se pridonosi ostvarivanju dječjih prava.

Obveza država članica Protokola jest i ta da podnosi izvješće Odboru za prava djeteta (*Committee on the Rights of the Child*)⁶² u roku od dvije godine od dana njegova stupanja na snagu, a potom svakih pet godina. Odbor za prava djeteta može zatražiti od zemalja članica dodatne obavijesti u svezi s primjenom navedenog Protokola (čl. 12. st. 1. i st. 3.).

Protokol je otvoren za potpisivanje i ratifikaciju svakoj državi koja je članica Konvencije o pravima djeteta ili koja ju je potpisala.⁶³ Odredba čl. 14. Protokola tiče se trenutka njegova stupanja na snagu u državama koje ga ratificiraju, a čl. 15. odnosi se na mogućnost njegova otkazivanja (otkazivanje mora biti podastrieto u pismenom obliku Glavnom tajništvu OUN-a, koje o tome obavještava ostale zemlje stranke Konvencije, kao i države potpisnice Konvencije. Otkazivanje stupa na snagu godinu dana nakon što je dokument o otkazu zaprimljen).

Članak 16. Protokola odnosi se na mogućnost izmjena istoga. U tom slučaju, Glavno tajništvo OUN-a priopćava prijedlog amandmana zemljama strankama, tražeći od njih da se izjasne jesu li suglasne sa sazivanjem konferencije zemalja članica, a u cilju razmatranja prijedloga i stavljanja istog na glasovanje.⁶⁴ Posljednji članak Protokola tiče se izvornih jezika i pohrane istog u arhivama OUN-a.

Sredinom 1999. godine od strane Međunarodne organizacije rada u Genevi donesena je **Konvencija o zabrani i trenutnim djelovanjima za ukidanje najgorih oblika dječjeg rada**⁶⁵, a Republika Hrvatska ju je 27. travnja 2001. godine i prihvatila.⁶⁶ Time je preuzela obvezu da će, kao najhitniju zadaću, poduzeti trenutne i djelotvorne mjere kako bi osigurala zabranu i ukidanje najgorih oblika dječjeg rada

Izraz "najgori oblici dječjeg rada", u smislu ove Konvencije podrazumijeva: a) sve vrste ropstva ili ropstvu slične prakse, kao što je prodaja djece i trgovina djecom,

⁶² Države stranke Konvencije o pravima djeteta (1989.) obvezne su na poštivanje prava djeteta i poduzimanje odgovarajućih mjera za zaštitu djeteta. Takva zaštita djece i njihovih prava bila bi nedostatna da Konvencija ne predviđa sustav sankcija i imenovanje zasebnog tijela – Odbora za prava djeteta. Time se države stranke Konvencije obvezuju na redovito podnošenje izvješća i dopunskih informacija koje su dužne obznaniti u vlastitoj zemlji (čl. 44.) kao i opće preporuke upućene od strane spomenutog Odbora. Odbor za prava djeteta predstavlja operativno tijelo koje se, djelujući prema vlastitim postupovnim pravilima, sastaje jednom godišnje. Opširnije u: M. Alinčić, A. Bakarić Abramović, D. Hrabar, D. Jakovac-Lozić, A. Korać, *Obiteljsko pravo*, Narodne novine, Zagreb, 2001., str. 239.

⁶³ Dokazi o ratifikaciji i pristupu bit će pohranjeni u Glavnom tajništvu OUN-a, (čl. 13. Protokola).

⁶⁴ Ukoliko se u razdoblju od četiri mjeseca koja slijede nakon zaprimanja ove obavijesti, najmanje 1/3 zemalja članica očituje u prilog sazivanja jedne takve konferencije, Glavni tajnik saziva konferenciju pod pokroviteljstvom OUN-a. Svaki amandman prihvaćen od strane većine zemalja članica prisutnih i glasujućih na konferenciji, prosljeđuje se Glavnoj skupštini OUN-a na odobrenje, (v. čl. 16. st. 1. i st. 2. Protokola).

⁶⁵ Convention Concerning the Prohibition and Immediate Action for the Elimination of the Worst Forms of Child Labour, ILO (No 182), 38 I.L.M. 1207 (1999), entered into force Nov. 19, 2000. Vidi: <http://www1.umn.edu/humanrts/instrree/ilo182.html> – podatak preuzet s Internet-a dana 30.10.2002.

⁶⁶ Zakon o potvrđivanju Konvencije o zabrani i trenutnim djelovanjima za ukidanje najgorih oblika dječjeg rada (br. 182), (Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 5/2001.).

dužničko ropstvo i kmetstvo, te prisilni ili obvezni rad (uključujući prisilno ili obvezno novačenje djece za njihovo korištenje u oružanim sukobima; b) korištenje, podvođenje ili nuđenje djeteta za prostituciju, proizvodnju pornografskog materijala ili pornografske priredbe; c) korištenje, podvođenje ili nuđenje djeteta za nezakonite djelatnosti, a osobito za proizvodnju droge i trgovinu drogom; d) rad koji bi, zbog svoje naravi i okolnosti u kojima se obavlja, mogao štetiti zdravlju, sigurnosti i moralu djece (v. čl. 3. Konvencije).

4.2. Svjetski kongresi i konferencije o sprječavanju seksualnog iskorištavanja djece u komercijalne svrhe

Dva kongresa su osobito značajna, ponajprije njihovi učinci glede osvješćivanja problema seksualnog iskorištavanja djece u komercijalne svrhe i iznalaženja rješenja preventivnog i kurativnog karaktera. Riječ je najprije o **Svjetskom kongresu protiv seksualnog iskorištavanja djece u komercijalne svrhe održanom u Stockholmu, od 27. - 31. kolovoza 1996. godine.**⁶⁷

Ovaj Kongres rezultirao je Nacrtom deklaracije⁶⁸ i Programom djelovanja. Nacrt deklaracije u svojem uvodnom dijelu više-manje se poziva na već postojeća utvrđenja iz Konvencije o pravima djeteta. No, postupno ulazi u samu bit problema, te se tako konstatiraju ponajprije neki od uzroka koji dovode do seksualnog iskorištavanja djece u komercijalne svrhe, kao što su: siromaštvo, ekonomska nejednakost, nefunkcioniranje obitelji kao institucije, neobrazovanost, potrošački mentalitet, migracije iz ruralnih u urbana središta, spolna diskriminacija, neodgovorno seksualno ponašanje, štetne tradicije, oružani sukobi i trgovina djecom. Nadalje, ukazuje se na kriminalce, kriminalne organizacije i mreže, te se diskretno (ali ipak) spominje i dosluh na relaciji kriminalci – osobe zadužene za skrb djece. Još diskretnije, gotovo stidljivo, spominju se i pravne osobe, službenici raznih službi, pa tako i vladini službenici, kao rukovoditelji društvenih organizacija koji u kontekstu nezainteresiranosti, neznanja i pogrešnih vrijednosnih sudova pridonose ovakvom društvenom zlu. Ukazuje se i na to kako zakoni i programi, sami za sebe, ne mogu mnogo postići ukoliko nemaju veću potporu političke moći. Važno je ukazati i na konstataciju kako su nužna i adekvatna materijalna sredstva da bi se duh i slovo zakona realizirali u praksi. Konačno, smatra se kako prvi u borbi protiv iskorištavanja djece u svrhu zarade moraju biti država i obitelj.

Pozivaju se sve zemlje svijeta na participiranje u materijalnim troškovima koji bi nužno nastali u borbi protiv ovog društvenog zla. Ukazuje se na nužnost suradnje između država i svih dijelova društva, te se eksplicite ustraje na nužnoj potrebi jačanja uloge obitelji; ukazuje se na nužnost inkriminiranja seksualnog iskorištavanja djece u komercijalne svrhe u svim zemljama. Isto tako, inzistira se na osiguravanju zakonskih i drugih mjera koje bi dovele do toga da djeca-žrtve ni u kojem slučaju ne smiju biti

⁶⁷ Glavni organizatori Kongresa bili su: Vlada Kraljevine Švedske, UNICEF, te već ranije spomenuti ECPAT. O kakvom se impozantnom skupu radilo najbolje svjedoči podataka o nazočnosti više od 1.300 predstavnika vladinih i nevladinih organizacija iz 125 zemalja, (podatak preuzet s Interneta dana 18.11.2002.: (<http://www.usis.usemb.se/children/csec/declaration.html>).

⁶⁸ Nacrt deklaracije sastoji se od dva dijela: The Challenge ("izazov") i The Commitment ("obveza").

kažnjena. Također, ukazuje se na nužnost donošenja i realiziranja detaljnih planova i programa koji bi štitili i pomagali djeci-žrtvama i olakšali njihova oporavak i društvenu reintegraciju.

Na ovom Kongresu donijet je i Program djelovanja koji je podijeljen u nekoliko cjelina: 1. koordinacija i kooperacija; 2. prevencija; 3. zaštita; 4. oporavak i reintegracija; 5. sudjelovanje djece.

U svezi s točkom 1. ističe se nužnost koordinacije i kooperacije na lokalnoj i nacionalnoj razini. Inzistira se da sve zemlje do 2000. godine donesu svoje nacionalne programe kojima će se boriti protiv seksualnog iskorištavanja djece u komercijalne svrhe, te nužnost određivanja parametara koji će pokazivati napredak. Također, u ovoj borbi inzistiralo se na postavljanju ciljeva i vremenskih okvira za ostvarivanje pojedinih zadataka. Nalaže se stvaranje mehanizama koji će omogućiti ostvarivanje ovih nacionalnih programa, te se posebno ustraje na uvođenju praćenja (*monitoring*) elemenata koji dovode do ovoga socijalnog zla. U svezi s tim, stavilo se u zadatak da se do 2000. godine, na lokalnim i nacionalnim razinama, stvore baze podataka o djeci koja jesu ili bi potencijalno mogla biti žrtvama, te shodno tome i podaci o njihovim izrabljivačima. Naglasila se i potreba za međusobnom suradnjom vlada i nevladinih udruga. Naložila se i potreba koordinacije i kooperacije na regionalnoj i međunarodnoj razini.⁶⁹ Ovaj odjeljak glede koordinacije i kooperacije završava postavljanjem zahtjeva državama strankama Konvencije o pravima djeteta da podnose redovita izvješća Odboru za prava djeteta pri OUN-a iz kojih će biti razvidno što jest, a što nije ostvareno u sklopu zacrtanih ciljeva.

Pod točkom 2. koja se odnosi na pitanje preventivnih mjera u borbi protiv seksualnog iskorištavanja djece u komercijalne svrhe navodi se: uvođenje obveznog i besplatnog obrazovanja za svu djecu; dostupnost zdravstvenih usluga; uvođenje u školski sustav, kao predmeta, proučavanje Konvencije o pravima djeteta; zainteresirati medije i voditi informativne kampanje, a sve u cilju podizanja svijesti u borbi protiv ovog društvenog zla; pružati pomoć u obrazovanju roditelja; razvijati mrežu praćenja – *monitoringa*; raditi na podizanju opće svijesti o ravnopravnosti spolova, boriti se, dakle, protiv štetnih tradicija koje dovode do viktimizacije isključivo djevojčica (u tu svrhu pokušati osigurati odgovarajuća radna mjesta i naravno, adekvatnu plaću; davati publicitet relevantnim zakonima, a tamo gdje je to potrebno, ovakve zakone revidirati i reformirati; posebno obratiti pozornost na turističku djelatnost kako se ova ne bi koristila za dječji seksualni turizam; konačno, svim sredstvima boriti se protiv sudionika u seksualnom iskorištavanju djece u komercijalne svrhe, poglavito dalekosežnim kampanjama i programima, kvalitetnim obrazovanjem i točnim informacijama.

Točka 3. Programa djelovanja tiče se zaštite i pritom se poanta stavlja na nacionalne zakone koji bi morali inkriminirati djelovanje svih sudionika u trgovini djecom, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji. Pledira se na inkriminiranje i samog

⁶⁹ Poglavito se ukazivalo na potrebu unaprijeđivanja suradnje između države-vlade s jedne, te međunarodnih i regionalnih organizacija, s druge strane. Od ovih organizacija, među inima, spominju se: Odbor za prava djeteta pri OUN-a, UNICEF, ILO (Međunarodna organizacija rada), UNESCO, UNHCR, Svjetska banka, Interpol, Svjetska turistička organizacija, te tijela OUN-a kojima je zadatak skrbiti o ljudskim pravima, posebno o pravima djece. (Podatak preuzet s Interneta dana 18.11.2002.; (<http://www.usis.usemb.se/children/csec/declaration.html>)).

posjedovanja pornografskog materijala u kojem su akteri djeca. Zakonima bi trebalo maksimalno štititi djecu kao žrtve ovih radnji. Ono što je jako važno, inzistiralo se i na promicanju ekstradicije glede osoba koje djecu eksploatiraju na način da se osigura suđenje ili u zemlji gdje je djelo počinjeno ili u zemlji iz koje dolazi počinitelj. Zagovaralo se i uvođenje konfiskacije te zapljena imovine i dobiti seksualnih izrabljivača djece kao i nužno osiguravanje (kroz slovo nacionalnog zakona) povratka djece-žrtava u zemlju iz koje su dovedena u pratnji odgovarajućih službi ili ukoliko ostaju u receptivnoj zemlji, postupati s njima krajnje humano.

Četvrta točka Programa djelovanja odnosila se na društvenu, medicinsku, psihološko-savjetodavnu pomoć djeci-žrtvama, s naglaskom na sudskom postupku koji ne bi smio dodatno otežati kod djeteta već pretrpljenu traumu. Pritom, ukazalo se na nužnost edukacije medicinskog, prosvjetnog osoblja, socijalnih radnika i svih drugih koji moraju olakšati oporavak i reintegraciju djece-žrtava, kao i neminovnost otklanjanja društvene stigmatizacije ove djece.

Posljednja točka ovog Programa naglašava potrebu da bi i sama djeca, a posebno djeca-žrtve, morala dobiti priliku izraziti svoje poglede, te sudjelovati u akcijama zaštite od seksualnog iskorištavanja u komercijalne svrhe.

Zanimljivim se čini što je danas, šest godina nakon Stockholma, stvarno i postignuto od zacrtanog na tom Kongresu. U studenome 2001. više puta spominjati ECPAT⁷⁰ (*v. supra*) dao je svoju ocjenu učinjenog, barem što se tiče Europe:

Na području Zapadne Europe zemlje koje su donijele svoje nacionalne planove djelovanja su: Austrija, Finska, Francuska, Njemačka, Italija, Luksemburg, Nizozemska, Švedska i Norveška.⁷¹ Zemlje koje su donijele opći, ali ne i svoj nacionalni plan su: Irska i Poljska. Danska je poduzela tek neke mjere na donošenju općeg plana, a zemlje koje nisu ništa poduzele su: Belgija, Island, Lihtenštejn, Monaco i San Marino.

Na tlu Srednje i Jugoistočne Europe možemo istaknuti Hrvatsku i Makedoniju kao države koje su poduzele izvjesne mjere u smjeru donošenja nacionalnog plana, Albanija je donijela opći plan, a zemlje koje nisu poduzele nikakve korake u vezi s ovim pitanjem su: Bosna i Hercegovina, Cipar, Grčka, SR Jugoslavija, Malta, Slovenija i Turska.

U Istočnoj Europi, zemlje koje imaju svoj nacionalni plan su: Češka, Letonija i Litva. Zemlje koje poduzimaju tek izvjesne mjere u tom smjeru su: Bugarska, Mađarska, Rumunjska i Slovačka.

Posebno su zanimljive države koje nisu poduzele nikakve mjere, iako je upravo u tim zemljama problem seksualnog iskorištavanja djece u komercijalne svrhe najizraženiji. Riječ je o Bjelorusiji, Estoniji, Moldaviji, Poljskoj, Rusiji i Ukrajini.⁷²

Pritom ne zaboravimo kako su 122 vlade država potpisnica stockholmske deklaracije preuzele obvezu realizacije nacionalnih planova do 2000. godine. Pa kad je na Starom kontinentu situacija takva, kakvu smo netom prikazali, nije teško pretpostaviti što su glede ove obveze izvršile neeuropske zemlje. Stoga, da bi se

⁷⁰ *End Child Prostitution, Child Pornography and the Trafficking of Children for Sexual Purposes.*

⁷¹ Zemlje koje nisu donijele nacionalne planove, ali su poduzele mjere u pravcu donošenja istih su: Španjolska, Švicarska i Velika Britanija. Više na stranici: http://www.ecpat.net/eng/Ecpat_inter/publication/other/english.

⁷² Ibidem.

ustanovilo što je od stokholmske 'obveze' izvršeno, donesena je odluka o sazivanju novog Svjetskog kongresa. On je i održan u Yokohami 17. - 20. prosinca 2001. godine.

Bio je to **Drugi svjetski kongres o sprječavanju seksualnog iskorištavanja djece u komercijalne svrhe**,⁷³ a rezultirao je kongresnim dokumentom nazvanim "*Yokohama – Svjetska obveza 2001.*"

Kongres je sebi postavio tri cilja: 1. skrenuti svjetsku pozornost na tešku situaciju djece u globalnoj svjetskoj trgovini seksom; 2. osvrnuti se i ukazati na napredak postignut od Prvog svjetskog kongresa – dakle, sagledati što je učinjeno u proteklih pet godina; te, 3. iznaći nove i bolje metode u smjeru zaštite djece od ovog velikog zla.

Kongresni dokument "*Yokohama – Svjetska obveza 2001.*" podijeljen je u dva dijela, i to: 1) rezultati i 2) svjetska obveza.

Uz ponavljanje (gotovo identičnim rječnikom) "stokholmskih formulacija", općim ton prvog dijela dokumenta izražava vrlo diskretno i stidljivo zadovoljstvo glede izvjesnih pomaka na bolje u proteklih pet godina. No isto tako ne možemo se oteti dojmu o mnoštvu formulacija transparentnog tipa koje praktično ne znače ništa. Primjerice, "stvaranje sredine u kojoj bi djeca mogla uživati svoja prava"; "osigurati djeci da rastu u sigurnosti i dostojanstvu"; "spriječiti spolnu neravnopravnost"; "omogućiti djeci i njihovim obiteljima bolju budućnost" i sl.

Ono što je zaista konkretno i stvarno napravljeno u razdoblju od 1996. do 2001. godine jest donošenje nekoliko relevantnih pravnih dokumenata, o kojima je ranije već bilo riječi.⁷⁴

Drugi dio ovog dokumenta, kako rekosmo, naslovljen je kao "Naša svjetska obveza". Ovdje već nailazimo na zanimljivije formulacije koje pobliže pogađaju bit problema. Tako se posebno naglašava potreba za što bržom ratifikacijom međunarodnih dokumenata, ponaosob Fakultativnog protokola o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji. Nadalje, a što smatramo posebno korisnim, ukazuje se na nužnost razmjene iskustava sudionika borbe protiv ovog društvenog zla stečenog nakon Kongresa u Stockholmu. Također, ukazuje se na nužnost donošenja nacionalnih programa (tamo gdje nisu doneseni), kao i njihove provedbe u život (tamo gdje on već postoje). Ponovno se naglašava važnost prikupljanja relevantnih podataka (monitoring, v. *supra*). Po tko zna koji put ukazuje se na nužnu suradnju na lokalnoj, nacionalnoj, bilateralnoj, regionalnoj, međuregionalnoj i međunarodnoj razini svih ključnih sudionika u borbi protiv seksualnog iskorištavanja djece u komercijalne svrhe. Nalazimo za shodno istaknuti dvije točke u sklopu ovog dijela dokumenta, i to: 1. borbu protiv nelegalnih aspekata suvremenih tehnologija, prvenstveno dječje pornografije na Internetu, te iznalaženje i prihvaćanje mogućnosti koje upravo ove nove tehnologije mogu pripomoći u zaštiti djece; 2. ekspliciranje uzroka koji dovode

⁷³ 2 nd World Congress against Commercial Sexual Exploitation of Children; vidi: <http://www.unicef.org/events/yokohama/index.html> (podatak preuzet s Interneta dana 27. ožujka 2002. godine).

⁷⁴ Riječ je o: Protokolu o sprječavanju, eliminiranju i kažnjavanju trgovine osobama, osobito ženama i djece koji čini dodatak Konvencije UN-a o sprječavanju međunarodno organiziranog kriminala iz 2000. godine; zatim o Konvenciji o kibernetičkom kriminalitetu iz 2001. godine. Tu su i relevantne odredbe koje se odnose na seksualno iskorištavanje djece u komercijalne svrhe Rimskog statuta o međunarodnom kaznenom sudu (1998.); zatim Konvencija br. 182. Međunarodne organizacije rada o sprječavanju najgoreg oblika rada djece, te Preporuka ILO-a br. 190 od 19.11.2000.; te kao najvažniji Fakultativni protokol, uz Konvenciju o pravima djeteta, o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji (2000.).

djecu u potencijalno rizičnu skupinu seksualno eksploatirane djece, a ti uzroci bi bili: siromaštvo, nejednakost, diskriminacija, proganjanje, nasilje, oružani sukobi, AIDS, nefunkcioniranje obitelji, faktor potražnje, kriminal i, općenito, kršenje dječjih prava.

Glede konferencija koje su se u cijelosti ili barem dijelom odnosile na ovu problematiku, možemo kazati da je u Beču 1999. godine održana međunarodna **Konferencija o borbi protiv dječje pornografije na Internetu**.⁷⁵ Rezultati te Konferencije se najkraće mogu opisati kao zahtjev za globalnom inkriminacijom proizvodnje, širenja, izvoza, uvoza, prenošenja, namjenskog posjedovanja i objavljivanja pornografskih materijala s djecom, naglašavajući važnost suradnje i užeg sudioništva između javnih ustanova i stručnjaka za Internet.

Krajem studenoga 2001. u Budimpešti je održana **Konferencija o kompjutorskom kriminalitetu**, a rezultat te Konferencije je i Konvencija o kibernetičkom kriminalitetu (koju je Republika Hrvatska ratificirala 17. listopada 2002. godine), (opširnije, v. *supra*). Ona obvezuje države članke na unošenje novih kaznenih djela u njihovo zakonodavstvo. Između ostalih, riječ je i o djelima tipa: zlorabe naprava, djela vezanih uz dječju pornografiju, te djela koja uključuju pokušaj, pomaganje i poticanje na navedena kaznena djela.

Činjenica je, suvremena svjetska nastojanja idu u smjeru izgradnje boljeg i pravednijeg svijeta u kojem se želi na najbolji mogući način zaštititi prava najvulnerabilnijeg dijela čovječanstva – djece. No, da je to nerijetko još uvijek 'hod u dječjim cipelama', svjedoči nam naša stvarnost.

5. UMJESTO ZAKLJUČKA

"Pustite dječicu k meni, njihovo je kraljevstvo nebesko".⁷⁶ Zvuči apsurdno da je u Evanđelju zabilježena rečenica kojom je Isus stao u obranu malenih, a da je danas, dva milenija poslije, nakon silnih, prepotentnih, a zapravo krajnje krhkih "civilizacija", na djelu rafinirana okrutnost i to upravo nad onima koji su je najmanje zaslužili: nad nevinom djecom. To je poražavajuća činjenica za čitav ljudski rod. Ipak, samo nastojanje da se takvi problemi osvijeste, da se na njih otvoreno i bez zadržke ukazuje, da se pokušaju iznaći rješenja kojima bi se na najbrži i najučinkovitiji način tome stalo na kraj, veliki je uspjeh na razini međunarodnopravne legislative. Takva nastojanja, vidjeli smo, novijeg su datuma. Ne sežu daleko u prošlost. No, hvale su vrijedan ulog u bolju i sretniju budućnost čovječanstva.

⁷⁵ International Conference "Combating Child Pornography on the Internet" (29.9.- 1.10.1999, Vienna). Vidi: <http://www.asem.org/Documents/99ConfVienna/docu.asp> – materijal je preuzet dana 30. listopada 2002. godine. Nešto ranije, od 18-19. siječnja 1999. godine u Parizu je održan skup pod nazivom: Seksualno zlostavljanje djece, dječja pornografija i pedofilija na Internetu: Međunarodni izazov, kojeg je organizator bio UNESCO, a na istom je bilo nazočno preko 300 stručnjaka za zaštitu i skrb o djeci, uključujući stručnjake za Internet, davatelje usluga na Internetu, stručnjake za medije, pravnike, te predstavnike vlada. Cilj skupa je bio razmotriti mogućnosti borbe protiv pedofilije i dječje pornografije na Internetu. Opširnije u: Dubravka Maleš, *Seksualno zlostavljanje djece, dječja pornografija i pedofilija na Internetu: međunarodni izazov*, Dijete i društvo, God. 2, 2000., 1, str. 95-100.

⁷⁶ Matej 19; 14. Nadalje, Marko 10; 14-15 i Luka 18; 16. Vidi: *Biblija*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1987.

Kada liječnik liječi bolest, prvo zamjećuje simptome, ali ne liječi njih, već uzrok tih simptoma – bolest. Seksualno iskorištavanje djece u komercijalne svrhe stvarno možemo nazvati bolešću i patološkom konstantom u glavama nekih od nas, odraslih koji bi trebali upravo biti odgovorni za taj najranjiviji dio čovječanstva, te ih štititi u svim segmentima njihovog života. No, kad je riječ o ovom problemu, čini nam se da osnovni nespornost (unatoč svim pozitivnim društvenim nastojanjima) potječe od toga što se ovdje pokušava nerijetko 'liječiti' – simptome kao posljedicu, a ne nastoji se otkloniti stvarni uzrok – bolest.

Pa pokušajmo onda postaviti dijagnozu (rezimirati prave uzroke ove 'bolesti današnjice'), te sugerirati odgovarajuću 'terapiju'. Kako već rekosmo, prvi uzrok ovog zla leži u postojanju seksualne aberacije zvane pedofilija. Drugi uzrok svoje ishodište ima u materijalnoj i duhovnoj bijedi koja jednim svojim dijelom rezultira viktimizaciji djece kroz više ili manje stare forme dobro poznate svim civilizacijama: ropstvo, trgovina djecom, prostitucija, pornografija. I treće, što bi Englezi rekli: "*last, but not least*" – 'umijeće suvremene civilizacije' nastalo kao posljedica gubitka vrijednosnih orijentacija suvremenog čovjeka, ono nešto što ga sili da prigne koljena 'pred njegovim veličanstvom' – profitom i da iz svega izvuče materijalnu korist. Profit je, na žalost, postao *spiritus movens* koji pokreće cijeli svijet. Pa, kad smo kod toga, nameće nam se nužno i pitanje – tko su profiteri? Zasigurno djeca nisu. Oni mogu i jesu iz svega ovoga izići samo i uvijek kao žrtve. Možda oni sitni, mali podvođači 'prve ruke'? Oni rade tek za napojnicu. Organizirani kriminalci, mafija? Da, svakako. No, ovo profilersko zlo ne možemo nužno natovariti na leđa samo i isključivo njoj. Izvršna direktorica UNICEF-a je, kako smo vidjeli na početku ovog rada, govorila o globalnoj industriji koja obrće milijarde dolara. Naravno, ti 'industrijalci' i 'milijarderi' nisu isključivo mafijaši u onom prizemnom poimanju te riječi. Nije nam baš problem 'zbrojiti dva i dva' i ukazati na centre ekonomske moći koji, u biti, vladaju ovim Planetom. Njihov utjecaj seže tako daleko da mogu dodijeliti ili uskratiti političku i svaku drugu moć. Pa zar onda nije naivno očekivati kako će ta ista politička moć (čitaj: vlade pojedinih zemalja) ukazivati i boriti se protiv centara ove ekonomske moći (čitaj: profitera)?! Slikari bi ovakvu interakciju mogli prikazati ezoteričnim simbolom zmije koja sama sebi grize rep ili u vidu trokuta gdje bi hipotenuza predstavljala materijalnu i duhovnu bijedu dijela svijeta, jedna kateta profit, a druga ljude uključene u pedofilske aktivnosti.

No, sad nešto o onom težem dijelu opservacija na temu – o terapiji. Mišljenja smo da bi bilo dovoljno eliminirati jednu stranicu gore spomenutog trokuta i već samim tim to ne bi bila ista bolest. Ne bi, naravno, došlo ni do ozdravljenja, ali bi se barem zaustavila epidemija. Dakle, kako liječiti? Pedofilija kao sastavni dio osobnosti nekih ljudi je tlo na kojem ne bismo trebali saditi nade. No, smjeli bismo ih držati pod paskom, ponajprije kontrolom komunikacijske tehnologije koja nerijetko predstavlja najvažnije sredstvo kontakta, transakcijske baze za unosno raspačavanje dječje pornografije, i sl. Jer, osim što ta tzv. "informacijska cesta", kako je Internet nazvao jednom prigodom F. Mayor, generalni direktor UNESCO-a, 'prenosi ono najbolje, isto tako prenosi i ono najgore'.⁷⁷ Profiterstvo u čijoj osnovi stoji sprega organiziranog kriminala i

⁷⁷ Dubravka Maleš, *Seksualno zlostavljanje djece, dječja pornografija i pedofilija na Internetu: međunarodni izazov*, Dijete i društvo, god. 2, 2000., 1, str. 95.

'maskiranih' legalnih tvrtki i institucija jest već nešto konkretnije, oko čega bi se trebali pozabaviti. Ali kako stati tome na kraj? Kako, ako organizirani kriminal i mafiju doživljavamo kao lernejsku hidru, a nekog suvremenog Herakla ne vidimo baš na vidiku. Moguće joj je kao i gušteru sjeći rep, ali njoj narašće novi, a glavu joj je teško uništiti. Pravne praznine, zakonske nedorečenosti, nerijetko i korumpiranost pravosuđa pozitivno djeluju na rekonvalescenciju te 'zvjerke'. Liječiti problem legalnih tvrtki i institucija koje u jednom segmentu svoje djelatnosti služe, potiču ili organiziraju ovo zlo više je nego zahtjevan posao koji bez 'logistike' ne ostavlja nadu u uspjeh.

Mišljenja smo da je ponajprije materijalna bijeda najveći uzrok ovog zla. Ona je imanentna ljudskom rodu i svakoj civilizaciji. Svi pokušaji njezina eliminiranja pokazali su se kao utopija s tragičnim ishodom. Prisjetimo se samo pokušaja "Velikog oktobra" koji je kao rezultat iznjedrio "gulag" i još veću bijedu. Ali barem smanjiti tu bijedu, dovesti je u podnošljive razmjere, to bi već bilo ostvarivo.

No, tu je i duhovna bijeda, a ne samo materijalna. Znamo da se na kongresima, konferencijama, seminarima, nastupima *'ex cathedra'*, govori o ozbiljnoj zabrinutosti, nužnosti edukacije, opasnosti koje takvo zlo ima za psiho-fizičko zdravlje djeteta, obveznosti uklanjanja diskriminacije po svim osnovama itd. Međutim, nama to nije dostatno za riješiti postojeći problem. Potrebna nam je "duhovna revolucija". Relevantna i bitna promjena u valoriziranju pojava suvremene civilizacije. I bez straha da bismo mogli biti stigmatizirani kao romantičari, idealisti i sl. u praksi bi to značilo: stvarno otići, spustiti se do ljudi (čitaj: djece) koja istu pomoć. U praksi to znači i 'uprljati ruke'. U praksi nam trebaju neki novi, sposobni, stručni, nekorumpirani i hrabri 'misionari' koji će svojim primjerom ukazati na ponašanje dostojno čovjeka. Ti ljudi bi bili opet neki obični novinari, pravnici, teolozi, psiholozi, socijalni radnici, ali – pod maločas spomenutim uvjetima. Upravo kao i savjesno i svrhovito postupanje institucija koje imaju prioritetnu zadaću zaštite dječjih prava, primjerice, ombudsmana za djecu,⁷⁸ različitih zavoda za zaštitu mladeži, radnih skupina za prava djeteta i sl.

Netko će reći: "Zlo je vječno". Kao što i Beckett, čekajući svog Godota, kaže: "Količina suza na ovom svijetu nepromjenjiva je".⁷⁹ No, ne trebamo se prepustiti defetizmu. Nužno moramo slijediti moralni imperativ koji nalaže svakoj generaciji borbu protiv zla koje je dominantno u onom vremenu u kojem nam je dosuđeno živjeti i djelovati. Borba protiv tog stoljetnog zla započela je ne tako davno. Konkretnije i jasnije forme te borbe iznjedrila je zapravo tek Konvencija UN o pravima djeteta (1989.). Od tada volja i borba međunarodne zajednice za bolje sutra svakog djeteta ne jenjava.

⁷⁸ Usp.: Mira Alinčić, *O dječjim pravima u hrvatskom zakonodavstvu iz europskog vidokruga*, Vladavina prava, god. II, 1998., 1, str. 70. - 71.; Milena Horvat, *Pučki pravobranitelj i zaštita prava djeteta*, Dijete i društvo, god. 2, 2000., 1, str. 81. - 87.; Ivan Mecanović, *Prava djeteta i njegova zaštita*, Pravni vjesnik, 16, 2000., 1-2, str. 7. - 28.

⁷⁹ Samuel Beckett, *U očekivanju Godota*, Mozaik knjiga, Zagreb, 2001., str. 27.

PROTECTION OF CHILDREN BY INTERNATIONAL LAW AGAINST SEXUAL ABUSE FOR COMMERCIAL PURPOSES

Summary

Attempts by the international community to turn public attention to the alarming issue of sexual abuse of children (for commercial purposes) have resulted in significant advancement of international-law legislation, through more or less successful solutions aimed to putting an end to this modern mankind evil in the fastest and the most efficient manner.

The latest achievement of the international community's attempts is the Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography. The Protocol was ratified by the Republic of Croatia on 13 May, 2002, whereby it committed itself to amend its legislation accordingly.

Now matter how eagerly the international community, through international documents, congresses, meetings, etc., is trying radically to stop this evil that involves between two and a half and three million of children, the resistance to such activities is the largest just in countries where this reality is present to the greatest scale (India, Malaysia, Thailand). Obviously, in a part of the world children rights retreat before "its majesty" – the profit. Besides emphasising particular attempts and results made by the international community, the author discusses the background of such problems, their causes, also suggesting solutions aimed to avoiding of dreadful consequences of flagrant violation of children rights.

Key words: children rights, Protocol to the Convention on the Rights of the Child, sale of children, children prostitution, children pornography